Zbiór Orzeczeń

OPINIA RZECZNIKA GENERALNEGO
ANTHONY'EGO MICHAELA COLLINSA
przedstawiona w dniu 16 lutego 2023 r.[1]

Sprawy połączone C-38/21, C-47/21 i C-232/21

VK
przeciwko
BMW Bank GmbH (C-38/21)
oraz
F. F.
przeciwko
C. Bank AG (C-47/21)
oraz
CR,
AY,
ML,
BQ
przeciwko
Volkswagen Bank GmbH,
Audi Bank (C-232/21)

[wnioski o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożone przez Landgericht Ravensburg (sąd krajowy w Ravensburgu, Niemcy)]

Odesłanie prejudycjalne — Ochrona konsumentów — Umowa leasingu pojazdu mechanicznego z rozliczaniem przebiegu — Umowa o kredyt na zakup używanego pojazdu mechanicznego — Dyrektywa 2002/65/WE — Dyrektywa 2008/48/WE — Dyrektywa 2011/83/UE — Pojęcia „umowy zawieranej poza lokalem przedsiębiorstwa" i „umowy zawieranej na odległość" — Udział pośrednika w pracach przygotowawczych w związku z umową — Wyjątek od prawa do odstąpienia od umowy w przypadku świadczenia usług w zakresie najmu samochodów — Brak bezpośredniego skutku horyzontalnego dyrektywy — Wymogi w zakresie informacji podlegających zamieszczeniu w umowie — Domniemanie dopełnienia obowiązku udzielenia informacji w przypadku skorzystania ze wzorca ustawowego — Prawo do odstąpienia od umowy — Rozpoczęcie biegu terminu na odstąpienie od umowy w przypadku niepełnych lub nieprawidłowych informacji — Nadużycie prawa do odstąpienia od umowy — Wymóg uprzedniego zwrotu

[1] Język oryginału: angielski.

Spis treści

I. Wprowadzenie . . . 3

II. Ramy prawne . . . 4

A. Prawo Unii . . . 4

1. Dyrektywa 2002/65 . . . 4

2. Dyrektywa 2008/48 . . . 4

3. Dyrektywa 2011/83 . . . 7

B. Prawo niemieckie . . . 11

1. Kodeks cywilny . . . 11

2. EGBGB . . . 16

III. Postępowania główne i pytania prejudycjalne . . . 18

A. Sprawa C-38/21 . . . 18

B. Sprawa C-47/21 . . . 25

C. Sprawa C-232/21 . . . 29

IV. Postępowanie przed Trybunałem . . . 32

V. Analiza . . . 32

A. Sprawa C-38/21 . . . 33

1. W przedmiocie pytania piątego w sprawie C-38/21 . . . 33

2. W przedmiocie pytania szóstego w sprawie C-38/21 . . . 37

3. W przedmiocie pytania siódmego w sprawie C-38/21 . . . 38

4. W przedmiocie pytania ósmego w sprawie C-38/21 . . . 39

5. Wniosek częściowy . . . 40

B. Sprawy C-47/21 i C-232/21 . . . 41

1. W przedmiocie pytania pierwszego w sprawach C-47/21 i C-232/21 . . . 41

2. W przedmiocie pytania drugiego w sprawach C-47/21 i C-232/21 . . . 43

3. W przedmiocie pytania czwartego w sprawach C-47/21 i C-232/21 . . . 45

4. W przedmiocie pytania piątego w sprawach C-47/21 i C-232/21 48

VI. Wnioski 50

I. Wprowadzenie

1. Rozpatrywane wnioski o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożone przez Landgericht Ravensburg (sąd krajowy w Ravensburgu, Niemcy) wpisują się w kontekst szeregu sporów między konsumentami a instytucjami finansowymi powiązanymi z producentami pojazdów mechanicznych. W sprawach rozpoznawanych przez sąd odsyłający zostają poruszone kwestie dotyczące, w jednym przypadku, skuteczności odstąpienia przez konsumentów od umowy leasingu pojazdu mechanicznego z rozliczaniem przebiegu oraz, w pozostałych przypadkach, skuteczności odstąpienia przez konsumentów od umów o kredyt służący finansowaniu zakupu używanego pojazdu mechanicznego.

2. Zgodnie z wnioskiem Trybunału w niniejszej opinii przeanalizuję, po pierwsze, jaki jest charakter umowy leasingu pojazdu mechanicznego z rozliczaniem przebiegu w świetle dyrektywy 2002/65/WE[2], dyrektywy 2008/48/WE[3] oraz dyrektywy 2011/83/UE[4]. W tym kontekście do Trybunału zwrócono się też o dokonanie wykładni pojęć „umowy zawieranej poza lokalem przedsiębiorstwa" i „umowy zawieranej na odległość" na potrzeby stosowania dyrektywy 2011/83, jak również o wydanie rozstrzygnięcia w przedmiocie możliwości zastosowania jednego z wyjątków od prawa do odstąpienia od umowy przewidzianego w owej dyrektywie. Po drugie, Trybunał został poproszony o rozstrzygnięcie trzech aspektów związanych z obowiązkiem udzielenia konsumentowi informacji dotyczących w szczególności prawa do odstąpienia od umowy, który to obowiązek został nałożony na kredytodawców dyrektywą 2008/48. Chodzi tutaj mianowicie o zgodność z tą dyrektywą uregulowania krajowego ustanawiającego domniemanie prawne, że obowiązek udzielenia informacji jest dopełniony w przypadku skorzystania z klauzuli wzorcowej określonej w przepisach krajowych (zwanej dalej „wzorcem ustawowym"); o skutki, jakie udzielenie nieprawidłowych lub niepełnych informacji wywiera dla rozpoczęcia biegu terminu na odstąpienie od umowy, jak również o możliwość powołania się przez kredytodawcę na nadużycie przez konsumenta prawa do odstąpienia od umowy. Po trzecie, do Trybunału zwrócono się z pytaniem o zgodność z zasadą skuteczności prawa Unii niektórych skutków, jakie na gruncie prawa krajowego wywołuje odstąpienie od umowy o kredyt związanej z umową sprzedaży.

[2] Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 września 2002 r. dotycząca sprzedaży konsumentom usług finansowych na odległość oraz zmieniająca dyrektywę Rady 90/619/EWG oraz dyrektywy 97/7/WE i 98/27/WE (Dz.U. 2002, L 271, s. 16 – wyd. spec. w jęz. polskim, rozdz. 6, t. 4, s. 321).

[3] Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie umów o kredyt konsumencki oraz uchylająca dyrektywę Rady 87/102/EWG (Dz.U. 2008, L 133, s. 66).

[4] Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 25 października 2011 r. w sprawie praw konsumentów, zmieniająca dyrektywę Rady 93/13/EWG i dyrektywę 1999/44/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz uchylająca dyrektywę Rady 85/577/EWG i dyrektywę 97/7/WE Parlamentu Europejskiego i Rady (Dz.U. 2011, L 304, s. 64).

II. Ramy prawne

A. Prawo Unii

1. Dyrektywa 2002/65

3. W art. 1 ust. 1 dyrektywy 2002/65 wskazano, że jej przedmiotem jest „zbliżenie przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich, dotyczących sprzedaży usług finansowych na odległość".

4. Zgodnie z art. 2 lit. a) dyrektywy 2002/65 „umowa zawierana na odległość" oznacza „każdą umowę dotyczącą usług finansowych zawartą pomiędzy dostawcą a konsumentem w ramach zorganizowanej sprzedaży na odległość lub systemu świadczenia usług prowadzonego przez dostawcę, który do celów umowy korzysta wyłącznie z jednego lub kilku środków porozumiewania się na odległość włącznie z chwilą zawarcia umowy". W myśl art. 2 lit. b) tej dyrektywy „usługą finansową" są „wszelkie usługi o charakterze bankowym, kredytowym, ubezpieczeniowym, emerytalnym, inwestycyjnym lub płatniczym".

5. Artykuł 6 ust. 1 dyrektywy 2002/65 stanowi w szczególności, że „[p]aństwa członkowskie zapewnią, aby konsument miał zagwarantowane 14 dni kalendarzowych na odstąpienie od umowy bez stosowania kar i bez podawania przyczyny".

2. Dyrektywa 2008/48

6. Motywy 9, 10, 12, 30 i 31 dyrektywy 2008/48 mają następujące brzmienie:

„(9) Pełna harmonizacja jest niezbędna do zapewnienia wszystkim konsumentom we Wspólnocie wysokiego i równoważnego poziomu ochrony ich interesów i stworzenia prawdziwego rynku wewnętrznego. Dlatego państwa członkowskie nie powinny mieć możliwości utrzymywania ani wprowadzania przepisów krajowych innych niż ustanowione w niniejszej dyrektywie. Ograniczenia te jednak powinny mieć zastosowanie wyłącznie w zakresie, w jakim przepisy zostały zharmonizowane w niniejszej dyrektywie. Tam, gdzie przepisy nie zostały zharmonizowane, państwa członkowskie powinny mieć swobodę utrzymywania i wprowadzania przepisów krajowych. W związku z tym państwa członkowskie mogą na przykład utrzymywać lub wprowadzać krajowe przepisy w sprawie solidarnej odpowiedzialności sprzedawcy lub dostawcy usług i kredytodawcy. Innym przykładem takiej możliwości może być utrzymanie lub wprowadzenie przez państwa członkowskie krajowych przepisów w sprawie unieważnienia umowy sprzedaży towarów lub umowy świadczenia usług, w przypadku gdy konsument korzysta z prawa odstąpienia od umowy o kredyt. […]

(10) Definicje zawarte w niniejszej dyrektywie określają zakres harmonizacji. Obowiązki państw członkowskich związane z wprowadzaniem w życie przepisów niniejszej dyrektywy powinny zatem być ograniczone do takiego zakresu, jaki wyznaczają te definicje. Niniejsza dyrektywa nie powinna jednak naruszać możliwości stosowania przez państwa członkowskie, zgodnie z prawem wspólnotowym, przepisów niniejszej dyrektywy w dziedzinach, które nie są objęte zakresem jej zastosowania. Państwo członkowskie mogłoby w ten sposób utrzymywać lub

wprowadzać przepisy krajowe odpowiadające przepisom niniejszej dyrektywy lub niektórym jej przepisom w stosunku do umów o kredyt nieobjętych zakresem stosowania niniejszej dyrektywy […].

[…]

(12) Umowy o ciągłe świadczenie usług lub o dostawę towarów tego samego rodzaju, za które konsument płaci w ratach w okresie realizacji umowy, mogą znacznie różnić się – pod względem interesów stron tych umów, a także pod względem formy i warunków realizacji transakcji – od umów o kredyt objętych niniejszą dyrektywą. Dlatego należy wyjaśnić, że na użytek niniejszej dyrektywy takie umowy nie są traktowane jako umowy o kredyt. […]

[…]

(30) Niniejsza dyrektywa nie reguluje kwestii związanych z ważnością umów o kredyt. Państwa członkowskie mogą zatem w tej dziedzinie utrzymywać lub wprowadzać przepisy krajowe zgodne z prawem wspólnotowym. […]

(31) W celu umożliwienia konsumentom poznania swoich praw i obowiązków wynikających z umowy o kredyt powinna ona zawierać wszelkie niezbędne informacje podane w sposób jasny i zwięzły.

[…]”.

7. Zgodnie z art. 1 dyrektywy 2008/48 jej celem jest „harmonizacja niektórych aspektów przepisów ustawowych, wykonawczych i procedur administracyjnych państw członkowskich, dotyczących umów o kredyt konsumencki”. Artykuł 2 ust. 1 dyrektywy 2008/48 stanowi, że ma ona zastosowanie do umów o kredyt. W art. 2 ust. 2 lit. d) stwierdzono, że tej dyrektywy nie stosuje się do „umów najmu lub leasingu, jeżeli ani sama umowa, ani jakakolwiek umowa odrębna nie przewidują obowiązku nabycia przedmiotu umowy; domniemywa się, że taki obowiązek istnieje, jeżeli kredytodawca decyduje o tym jednostronnie”.

8. W art. 3 dyrektywy 2008/48 zdefiniowano szereg używanych w tym akcie prawnym pojęć. Wskazano w nim między innymi, że:

„c) »umowa o kredyt« oznacza umowę, na mocy której kredytodawca udziela kredytu konsumenckiego lub daje przyrzeczenie udzielenia kredytu konsumenckiego w formie odroczonej płatności, pożyczki lub innego podobnego świadczenia finansowego, z wyjątkiem umów dotyczących ciągłego świadczenia usług lub dotyczących dostaw towarów tego samego rodzaju, jeżeli konsument płaci za takie usługi lub towary w ratach przez okres ich świadczenia lub dostarczania;

[…]

n) »umowa o kredyt wiązany« oznacza umowę o kredyt, zgodnie z którą:

(i) dany kredyt służy wyłącznie finansowaniu innej umowy dotyczącej dostawy określonych towarów lub świadczenia określonej usługi; oraz

(ii) obie te umowy stanowią z obiektywnego punktu widzenia jedną transakcję handlową; uznaje się, że jedna transakcja handlowa ma miejsce wtedy, gdy dostawca towarów lub usług sam finansuje kredyt na potrzeby konsumenta lub, w przypadku finansowania przez stronę trzecią, jeżeli kredytodawca korzysta z usług dostawcy towarów lub usług w związku z zawarciem lub przygotowywaniem umowy o kredyt lub w przypadku gdy dane towary lub świadczenie danej usługi jest wyraźnie określone w umowie o kredyt".

9. Artykuł 10 dyrektywy 2008/48, zatytułowany „Informacje zamieszczane w umowach o kredyt", stanowi, w ust. 2, w szczególności:

„W umowie o kredyt w sposób jasny i zwięzły określa się:

[…]

l) stopę oprocentowania mającą zastosowanie do opóźnionych płatności obowiązującą w chwili zawarcia umowy o kredyt oraz ustalenia dotyczące jej zmian, a także, w stosownych przypadkach, opłaty z tytułu zaległości w spłacie;

[…]

p) istnienie prawa do odstąpienia lub brak takiego prawa, okres, w którym można z niego skorzystać, oraz inne warunki korzystania z niego, w tym informację o obowiązku spłaty przez konsumenta wypłaconego kapitału oraz odsetek zgodnie z art. 14 ust. 3 lit. b), a także kwotę odsetek należnych w stosunku dziennym;

[…]

r) prawo do przedterminowej spłaty oraz procedurę przedterminowej spłaty, a także, w stosownych przypadkach, informację dotyczącą prawa kredytodawcy do otrzymania rekompensaty i sposobu jej ustalania;

[…]

t) informację, czy konsument może skorzystać z pozasądowego mechanizmu reklamacyjnego i odwoławczego, a jeżeli tak – sposoby dostępu do niego;

[…]".

10. Artykuł 14 dyrektywy 2008/48, zatytułowany „Prawo do odstąpienia od umowy", ma następujące brzmienie:

„1. Konsumentowi przysługuje prawo do odstąpienia od umowy o kredyt bez podania przyczyny w terminie czternastu dni kalendarzowych.

Okres, w którym możliwe jest odstąpienie od umowy, rozpoczyna się:

a) w dniu zawarcia umowy o kredyt; lub

b) w dniu, w którym konsument otrzymał warunki umowy oraz informacje zgodnie z art. 10, jeżeli dzień ten przypada po dniu, o którym mowa w lit. a) niniejszego akapitu.

[…]

3. Jeżeli konsument korzysta z prawa do odstąpienia od umowy, to:

a) aby odstąpienie to było skuteczne, powiadamia on o tym kredytodawcę, przed upływem terminu, o którym mowa w ust. 1, w sposób określony w informacji przekazanej mu przez kredytodawcę zgodnie z art. 10 ust. 2 lit. p), za pomocą środków, które na mocy przepisów krajowych mogą stanowić dowód. Uznaje się, że termin jest zachowany, jeżeli powiadomienie, w formie papierowej lub na innym trwałym nośniku dostępnym kredytodawcy, zostało wysłane przed upływem tego terminu; oraz

b) bez nieuzasadnionej zwłoki, a najpóźniej w ciągu 30 dni kalendarzowych od wysłania kredytodawcy powiadomienia o odstąpieniu, spłaca on kredytodawcy kapitał oraz odsetki od kapitału należne od dnia wypłaty kredytu do dnia spłaty kapitału. Odsetki wylicza się na podstawie uzgodnionej stopy oprocentowania kredytu. W przypadku odstąpienia od umowy kredytodawcy nie przysługuje od konsumenta żadna inna rekompensata, z wyjątkiem rekompensaty bezzwrotnych opłat wniesionych przez kredytodawcę na rzecz organów administracji publicznej.

[…]”.

11. Zgodnie z art. 15 dyrektywy 2008/48, zatytułowanym „Umowy o kredyt wiązany”:

„1. Jeżeli konsument skorzystał z wynikającego z przepisów wspólnotowych prawa do odstąpienia od umowy dotyczącej dostawy towarów lub usług, przestaje być związany umową o kredyt wiązany.

[…]

3. Niniejszy artykuł nie narusza przepisów krajowych, na podstawie których kredytodawca ponosi odpowiedzialność solidarną z tytułu każdego roszczenia, jakie konsument może wnieść względem dostawcy, w przypadku gdy nabycie towarów lub usług od tego dostawcy było finansowane na podstawie umowy o kredyt”.

12. Artykuł 22 dyrektywy 2008/48, zatytułowany „Harmonizacja i bezwzględnie wiążący charakter niniejszej dyrektywy”, stanowi w ust. 1:

„W zakresie, w jakim niniejsza dyrektywa zawiera zharmonizowane przepisy, państwa członkowskie nie mogą utrzymywać w swoim prawie krajowym ani wprowadzać do niego przepisów odbiegających od tych, które zostały ustanowione w niniejszej dyrektywie”.

3. Dyrektywa 2011/83

13. Motywy 2, 16, 20, 22 i 49 dyrektywy 2011/83 przewidują, co następuje:

„(2) […] Niniejsza dyrektywa powinna zatem określać standardowe przepisy dotyczące wspólnych aspektów umów zawieranych na odległość i umów zawieranych poza lokalem przedsiębiorstwa, przy równoczesnej rezygnacji z zasady harmonizacji minimalnej przyjętej we wcześniejszych dyrektywach, umożliwiając jednocześnie państwom członkowskim utrzymanie lub przyjęcie przepisów krajowych w odniesieniu do niektórych aspektów.

[…]

(16) Niniejsza dyrektywa nie powinna wpływać na prawo krajowe dotyczące przedstawicielstwa prawnego, na przykład na przepisy dotyczące osób działających w imieniu przedsiębiorcy lub na jego rzecz (takich jak przedstawiciel lub powiernik). Państwa członkowskie powinny zachować swoje kompetencje w tej dziedzinie. […]

[…]

(20) Definicja umowy zawieranej na odległość powinna obejmować wszystkie przypadki, w których umowa zawarta jest między przedsiębiorcą a konsumentem w ramach zorganizowanego systemu sprzedaży lub świadczenia usług na odległość, wyłącznie przy użyciu jednego lub większej liczby środków porozumiewania się na odległość (takich jak sprzedaż wysyłkowa, Internet, telefon lub faks) aż do momentu zawarcia umowy włącznie. Definicja ta powinna również obejmować sytuacje, w których konsument udaje się do lokalu przedsiębiorstwa jedynie w celu uzyskania informacji o towarach lub usługach, a następnie negocjuje i zawiera umowę na odległość. Z kolei umowa, która jest negocjowana w lokalu przedsiębiorstwa danego przedsiębiorcy i zostaje ostatecznie zawarta przy użyciu środków porozumiewania się na odległość, nie powinna być uważana za umowę zawieraną na odległość. Za taką umowę nie należy także uznawać umowy zainicjowanej za pomocą środka porozumiewania się na odległość, ale ostatecznie zawartej w lokalu przedsiębiorstwa danego przedsiębiorcy. […] Pojęcie zorganizowanej sprzedaży lub świadczenia usług na odległość powinno obejmować systemy oferowane przez osobę trzecią inną niż przedsiębiorca, ale z których przedsiębiorca korzysta, takie jak platforma internetowa. Definicja ta nie powinna jednak obejmować przypadków, w których strony internetowe oferują jedynie informacje o przedsiębiorcy, jego towarach lub usługach oraz dane kontaktowe przedsiębiorcy.

[…]

(22) Lokal przedsiębiorstwa powinien obejmować wszelkie lokale niezależnie od ich formy (takie jak sklepy, stoiska lub samochody ciężarowe), które służą przedsiębiorcy za stałe lub zwyczajowe miejsce prowadzenia działalności. Stoiska handlowe i wystawiennicze powinny być traktowane jak lokal przedsiębiorstwa, jeżeli spełniają ten warunek. […] Lokal przedsiębiorstwa osoby działającej w imieniu lub na rzecz przedsiębiorcy zdefiniowanego w niniejszej dyrektywie należy uznać za lokal przedsiębiorstwa w rozumieniu niniejszej dyrektywy.

[…]

(49) Powinny istnieć pewne wyjątki od prawa do odstąpienia od umowy, zarówno w przypadku umów zawieranych na odległość, jak i umów zawieranych poza lokalem przedsiębiorstwa. […] Przyznanie konsumentowi prawa do odstąpienia od umowy może być nieodpowiednie także w przypadku niektórych usług, gdy zawarcie umowy wiąże się z rezerwacją zasobów, które w przypadku wykonania prawa do odstąpienia od umowy mogą okazać się dla przedsiębiorcy trudne do zbycia. Tak byłoby na przykład w przypadku rezerwacji hotelowych lub rezerwacji domków letniskowych lub biletów na wydarzenia kulturalne lub sportowe”.

14. Zgodnie z art. 1 dyrektywy 2011/83, zatytułowanym „Przedmiot”, celem dyrektywy jest „poprzez osiągnięcie wysokiego poziomu ochrony konsumentów, [przyczynianie] się do właściwego funkcjonowania rynku wewnętrznego w drodze zbliżenia niektórych aspektów przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich, dotyczących umów zawieranych między konsumentami a przedsiębiorcami”.

15. Artykuł 2 dyrektywy 2011/83, zatytułowany „Definicje”, stanowi:

„Na użytek niniejszej dyrektywy stosuje się następujące definicje:

[…]

2) »przedsiębiorca« oznacza każdą osobę fizyczną lub każdą osobę prawną, niezależnie od tego, czy jest to podmiot publiczny czy prywatny, która działa – w tym również za pośrednictwem każdej innej osoby działającej w jej imieniu lub na jej rzecz – w celach związanych z jej działalnością handlową, gospodarczą, rzemieślniczą lub wykonywaniem wolnego zawodu, w związku z umowami objętymi zakresem niniejszej dyrektywy;

[…]

6) »umowa o świadczenie usług« oznacza każdą umowę inną niż umowa sprzedaży, na mocy której przedsiębiorca świadczy lub zobowiązuje się do świadczenia usługi na rzecz konsumenta, a konsument płaci lub zobowiązuje się do zapłacenia jej ceny;

7) »umowa zawierana na odległość« oznacza każdą umowę zawartą między przedsiębiorcą i konsumentem w ramach zorganizowanego systemu sprzedaży lub świadczenia usług na odległość, bez jednoczesnej fizycznej obecności przedsiębiorcy i konsumenta, z wyłącznym wykorzystaniem jednego lub większej liczby środków porozumiewania się na odległość do chwili zawarcia umowy włącznie;

8) »umowa zawierana poza lokalem przedsiębiorstwa« oznacza każdą umowę między przedsiębiorcą i konsumentem:

   a) zawartą przy jednoczesnej fizycznej obecności przedsiębiorcy i konsumenta, w miejscu, które nie jest lokalem przedsiębiorstwa danego przedsiębiorcy;

   b) w przypadku której konsument złożył ofertę w takich samych okolicznościach, jak te, o których mowa w lit. a);

   c) zawartą w lokalu przedsiębiorstwa danego przedsiębiorcy lub przy pomocy jakichkolwiek środków porozumiewania się na odległość bezpośrednio po tym, jak osobiście i indywidualnie nawiązano kontakt z konsumentem w miejscu, które nie jest lokalem przedsiębiorstwa danego przedsiębiorcy, przy jednoczesnej fizycznej obecności przedsiębiorcy i konsumenta; lub

   […]

9) »lokal przedsiębiorstwa« oznacza:

   a) jakiekolwiek miejsca prowadzenia działalności detalicznej będące nieruchomościami, w których przedsiębiorca prowadzi swoją działalność na stałe; lub

b) jakiekolwiek miejsca prowadzenia działalności detalicznej będące ruchomościami, w których przedsiębiorca prowadzi zwyczajowo swoją działalność;

[…]

12) »usługa finansowa« oznacza każdą usługę o charakterze bankowym, kredytowym, ubezpieczeniowym, emerytalnym, inwestycyjnym lub płatniczym;

[…]

15) »umowa dodatkowa« oznacza umowę, na mocy której konsument nabywa towary lub usługi powiązane z umową zawieraną na odległość lub umową zawieraną poza lokalem przedsiębiorstwa, w przypadku gdy towary te są dostarczane lub usługi te są świadczone przez przedsiębiorcę lub osobę trzecią na podstawie porozumienia między tą osobą trzecią a przedsiębiorcą".

16. Zgodnie z art. 3 ust. 1 dyrektywy 2011/83 ma ona zastosowanie do każdej umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem, na warunkach i w zakresie w niej określonych. Na mocy jej art. 3 ust. 3 lit. d) nie ma ona zastosowania do umów dotyczących usług finansowych.

17. Artykuł 6 dyrektywy 2011/83, zatytułowany „Wymogi informacyjne dotyczące umów zawieranych na odległość i umów zawieranych poza lokalem przedsiębiorstwa", stanowi w ust. 1:

„Zanim konsument zostanie związany umową zawieraną na odległość lub umową zawieraną poza lokalem przedsiębiorstwa, lub jakąkolwiek ofertą w tym zakresie, przedsiębiorca w jasny i zrozumiały sposób udziela konsumentowi następujących informacji:

[…]

h) w przypadku gdy istnieje prawo do odstąpienia od umowy – warunki, terminy oraz procedury korzystania z tego prawa zgodnie z art. 11 ust. 1, a także wzór formularza odstąpienia od umowy zawarty w załączniku I część B;

[…]".

18. Artykuł 9 dyrektywy 2011/83, zatytułowany „Prawo do odstąpienia od umowy", stanowi w ust. 1 i 2:

„1. Z zastrzeżeniem przypadków, gdy zastosowanie mają wyjątki przewidziane w art. 16, konsumentowi przysługuje prawo do odstąpienia od umowy w przypadku umowy zawieranej na odległość lub umowy zawieranej poza lokalem przedsiębiorstwa przez okres 14 dni, bez podawania jakichkolwiek powodów i bez ponoszenia jakichkolwiek kosztów innych niż koszty przewidziane w art. 13 ust. 2 i art. 14.

2. Bez uszczerbku dla art. 10 okres na odstąpienie od umowy, o którym mowa w ust. 1 niniejszego artykułu, wygasa po upływie 14 dni od:

a) w przypadku umów o świadczenie usług – dnia zawarcia umowy;

[…]".

19. Artykuł 10 ust. 1 dyrektywy 2011/83, zatytułowany „Nieudzielenie informacji o prawie do odstąpienia od umowy”, ma następujące brzmienie:

„Jeżeli przedsiębiorca nie udzielił konsumentowi informacji o prawie do odstąpienia od umowy, wymaganej zgodnie z art. 6 ust. 1 lit. h), okres na odstąpienie od umowy upływa po 12 miesiącach od zakończenia początkowego okresu na odstąpienie od umowy, określonego zgodnie z art. 9 ust. 2”.

20. W art. 13 dyrektywy 2011/83, zatytułowanym „Obowiązki przedsiębiorcy w przypadku odstąpienia od umowy”, znajduje się ust. 3, zgodnie z którym:

„W odniesieniu do umów sprzedaży, o ile przedsiębiorca nie zaproponował, że sam odbierze towary, może on wstrzymać się ze zwrotem kwot otrzymanych od konsumenta do czasu otrzymania towarów z powrotem lub dostarczenia przez konsumenta dowodu ich odesłania, w zależności od tego, które zdarzenie nastąpi najwcześniej”.

21. Artykuł 15 dyrektywy 2011/83, zatytułowany „Skutki wykonania prawa do odstąpienia od umowy w odniesieniu do umów dodatkowych”, stanowi:

„1. Bez uszczerbku dla art. 15 dyrektywy [2008/48], jeżeli konsument wykonuje przysługujące mu prawo do odstąpienia od umowy w przypadku umowy zawieranej na odległość lub umowy zawieranej poza lokalem przedsiębiorstwa zgodnie z art. 9–14 niniejszej dyrektywy, wszelkie umowy dodatkowe ulegają automatycznemu rozwiązaniu, bez żadnych kosztów dla konsumenta, z wyjątkiem tych przewidzianych w art. 13 ust. 2 i art. 14 niniejszej dyrektywy.

2. Państwa członkowskie ustanawiają szczegółowe warunki rozwiązywania takich umów”.

22. Artykuł 16 dyrektywy 2011/83, zatytułowany „Wyjątki od prawa do odstąpienia od umowy”, stanowi w szczególności, że państwa członkowskie nie mogą przewidzieć prawa do odstąpienia od umowy określonego w art. 9–15 w odniesieniu do umów zawieranych na odległość i umów zawieranych poza lokalem przedsiębiorstwa w przypadku „l) świadczenia usług w zakresie zakwaterowania, innych niż do celów mieszkalnych, przewozu towarów, najmu samochodów, gastronomii lub usług związanych z wypoczynkiem, jeżeli umowa przewiduje konkretny dzień lub okres świadczenia usługi”.

B. Prawo niemieckie

1. Kodeks cywilny

23. Zgodnie z § 242 Bürgerliches Gesetzbuch (kodeksu cywilnego, zwanego dalej „BGB”), zatytułowanym „Wykonanie w dobrej wierze”, „[d]łużnik jest zobowiązany do spełnienia świadczenia zgodnie z wymogami zasady dobrej wiary przy uwzględnieniu obyczajów przyjętych w stosunkach gospodarczych”.

24. Paragraf 273 BGB, zatytułowany „Prawo zatrzymania”, stanowi w ust. 1:

„Jeżeli dłużnikowi przysługuje wobec wierzyciela wymagalne roszczenie z tego samego stosunku prawnego, na którym opiera się jego zobowiązanie, może on, o ile ze stosunku zobowiązaniowego

nie wynika inaczej, odmówić spełnienia świadczenia dłużnego do chwili wykonania należnego mu świadczenia (prawo zatrzymania)”.

25. Zgodnie z § 293 BGB, zatytułowanym „Zwłoka w odbiorze”, „[w]ierzyciel popada w zwłokę, jeżeli nie odbiera zaoferowanego mu świadczenia”.

26. W myśl § 294 BGB, zatytułowanego „Rzeczywista oferta”, „[ś]wiadczenie jest oferowane wierzycielowi rzeczywiście, tak jak ma ono zostać wykonane”.

27. Paragraf 312b BGB jest zatytułowany „Umowy zawierane poza lokalem przedsiębiorstwa” i ma następujące brzmienie:

„1. [1]Umowy zawierane poza lokalem przedsiębiorstwa to umowy:

1) zawarte w jednoczesnej fizycznej obecności konsumenta i przedsiębiorcy w miejscu, które nie jest lokalem przedsiębiorstwa danego przedsiębiorcy,

2) w przypadku których konsument złożył ofertę w takich samych okolicznościach jak te, o których mowa w pkt 1,

3) zawarte w lokalu przedsiębiorstwa danego przedsiębiorcy lub przy pomocy środków porozumiewania się na odległość, o ile bezpośrednio przed tym osobiście i indywidualnie nawiązano kontakt z konsumentem w miejscu, które nie jest lokalem przedsiębiorstwa danego przedsiębiorcy, w jednoczesnej fizycznej obecności konsumenta i przedsiębiorcy; lub

[…]

[2]Na równi z przedsiębiorcą traktuje się osoby, które działają w jego imieniu lub na jego rzecz.

2. [1]Lokal przedsiębiorstwa w rozumieniu ust. 1 oznacza jakiekolwiek miejsca będące nieruchomościami, w których przedsiębiorca prowadzi swoją działalność na stałe, oraz jakiekolwiek miejsca będące ruchomościami, w których przedsiębiorca zwyczajowo prowadzi swoją działalność. [2]Na równi z lokalem przedsiębiorcy traktuje się miejsca prowadzenia działalności, w których osoby działające w imieniu lub na rzecz przedsiębiorcy na stałe lub zwyczajowo prowadzą swoją działalność”.

28. Paragraf 312c BGB, zatytułowany „Umowy zawierane na odległość”, brzmi:

„1. Umowy zawierane na odległość są umowami, w których przedsiębiorca lub osoba działająca w jego imieniu lub na jego rzecz oraz konsument w celu negocjowania i zawarcia umowy wykorzystują wyłącznie środki porozumiewania się na odległość, chyba że zawarcie umowy nie następuje w ramach systemu dystrybucji lub świadczenia usług zorganizowanego na potrzeby sprzedaży na odległość.

2. Środkami porozumiewania się na odległość w rozumieniu niniejszej ustawy są wszelkie środki porozumiewania się, które mogą być użyte do zainicjowania lub zawarcia umowy bez jednoczesnej fizycznej obecności stron umowy, takie jak listy, katalogi, rozmowy telefoniczne, telekopie, e-maile, wiadomości przesyłane za pośrednictwem usług telefonii komórkowej (SMS), a także nadawanie radiowo-telewizyjne i telemedia”.

29. Paragraf 312g BGB, zatytułowany „Prawo do odstąpienia od umowy”, stanowi:

„1. Konsumentowi przysługuje prawo do odstąpienia od umowy na mocy § 355 w przypadku umów zawieranych poza lokalem przedsiębiorstwa oraz umów zawieranych na odległość.

2. O ile strony nie uzgodniły inaczej, prawo do odstąpienia od umowy nie ma zastosowania do następujących umów:

[…]

9) umowy o świadczenie usług w zakresie zakwaterowania w celach innych niż cele mieszkaniowe, przewozu towarów, wynajmu pojazdów mechanicznych, dostaw żywności i napojów oraz umowy o świadczenie innych usług związanych z aktywnością rekreacyjną, jeżeli umowa przewiduje konkretną datę lub okres świadczenia usług;

[…]”.

30. Paragraf 322 BGB jest zatytułowany „Zobowiązanie do świadczenia jednoczesnego”, a zgodnie z jego ust. 2: „Jeżeli strona skarżąca ma świadczyć naprzód, może ona, jeżeli druga strona pozostaje w zwłoce w odbiorze, wytoczyć powództwo o spełnienie świadczenia po otrzymaniu świadczenia wzajemnego”.

31. Paragraf 346 BGB, zatytułowany „Skutki rozwiązania umowy”, stanowi w ust. 1 [5]:

„Jeżeli stronie umowy przysługuje umowne lub ustawowe prawo do rozwiązania umowy, w razie wykonania tego prawa otrzymane świadczenia winny zostać zwrócone, a osiągnięte z nich pożytki – wydane”.

32. Zgodnie z § 348 BGB, zatytułowanym „Świadczenie jednoczesne” [6]:

„Zobowiązania stron wynikające z rozwiązania umowy są wykonywane jednocześnie. Przepisy §§ 320 i 322 stosuje się odpowiednio”.

33. Paragraf 355 BGB, zatytułowany „Prawo do odstąpienia od umów konsumenckich”, ma następujące brzmienie:

„1. [1]Jeżeli ustawa przyznaje konsumentowi prawo do odstąpienia od umowy zgodnie z niniejszym przepisem, konsument i przedsiębiorca przestają być związani swoimi oświadczeniami woli o zawarciu umowy, o ile konsument odwołuje swoje oświadczenie w tym względzie w zakreślonym terminie. […]

2. [1]Termin na odstąpienie od umowy wynosi 14 dni. [2]O ile nie zastrzeżono inaczej, jego bieg rozpoczyna się w dniu zawarcia umowy”.

[5] Przepis ten ma, w kontekście czwartego stanu faktycznego będącego przedmiotem w postępowaniu głównym w sprawie C-232/21, zastosowanie w brzmieniu obowiązującym w dniu 31 stycznia 2012 r.

[6] Ibidem.

34. Paragraf 356b BGB jest zatytułowany „Prawo do odstąpienia od umów o kredyt konsumencki”, a jego ust. 2 brzmi:

„[1]Jeżeli w przypadku ogólnej umowy o kredyt konsumencki dokument przekazany kredytobiorcy zgodnie z ust. 1 nie zawiera obowiązkowych informacji, o których mowa w § 492 ust. 2, bieg terminu rozpoczyna się dopiero z chwilą uzupełnienia tego braku zgodnie z § 492 ust. 6.

[…]”.

35. Paragraf 357 BGB, zatytułowany „Skutki prawne odstąpienia od umów zawieranych poza lokalem przedsiębiorstwa i na odległość, z wyjątkiem umów o świadczenie usług finansowych”, stanowi w ust. 1 i 4[7]:

„1. Otrzymane świadczenia podlegają zwrotowi najpóźniej po upływie 14 dni.

[…]

4. [1]W odniesieniu do umów sprzedaży konsumenckiej przedsiębiorca może wstrzymać się ze zwrotem kwot otrzymanych od konsumenta do czasu otrzymania towarów z powrotem lub dostarczenia przez konsumenta dowodu ich odesłania. [2]Nie dotyczy to przypadku, gdy przedsiębiorca zaproponował, że sam odbierze towary”.

36. Paragraf 357a BGB, zatytułowany „Skutki prawne odstąpienia od umów o świadczenie usług finansowych”, stanowi w ust. 1 i 3:

„1. Otrzymane świadczenia podlegają zwrotowi najpóźniej po upływie 30 dni.

[…]

3. [1]W przypadku odstąpienia przez kredytobiorcę od umowy o kredyt konsumencki jest on zobowiązany do zapłaty umówionych odsetek za okres przypadający między uruchomieniem a spłatą kredytu.

[…]”.

37. Paragraf 358 BGB, zatytułowany „Umowa związana z umową, od której konsument odstąpił”, stanowi w ust. 2–4[8]:

„2. Jeżeli konsument skutecznie odwołuje swoje oświadczenie woli o zawarciu umowy o kredyt konsumencki na podstawie § 495 ust. 1 lub § 514 ust. 2 zdanie pierwsze, przestaje on być także

[7] Przepis ten ma w kontekście czwartego stanu faktycznego badanego w postępowaniu głównym w sprawie C-232/21 zastosowanie w brzmieniu obowiązującym w dniu 31 stycznia 2012 r.:
„1. Do prawa do odstąpienia od umowy i prawa zwrotu znajdują odpowiednio zastosowanie, w braku innych przepisów, przepisy dotyczące ustawowego rozwiązania umowy.
[…]”.

[8] Przepis ten ma w kontekście czwartego stanu faktycznego badanego w postępowaniu głównym w sprawie C-232/21 zastosowanie w brzmieniu obowiązującym w dniu 31 stycznia 2012 r.:
„2. Jeżeli konsument skutecznie odwołuje swoje oświadczenie woli o zawarciu umowy o kredyt konsumencki na podstawie § 495 ust. 1, przestaje on być także związany swoim oświadczeniem woli o zawarciu umowy dotyczącej dostawy towarów lub świadczenia innych usług, która jest związana z tą umową o kredyt konsumencki.
[…]
4. Paragraf 357 stosuje się odpowiednio do umowy związanej. […]
[…]”.

związany swoim oświadczeniem woli o zawarciu umowy dotyczącej dostawy towarów lub świadczenia innych usług, która jest związana z tą umową o kredyt konsumencki.

3. [1]Umowę dotyczącą dostawy towarów lub świadczenia innych usług oraz umowę o kredyt, o których mowa w ust. 1 i 2, uznaje się za związane, jeżeli kredyt służy finansowaniu drugiej umowy w całości lub w części oraz jeżeli stanowią one jedną transakcję handlową. [2]Przyjmuje się, że taka jedna transakcja handlowa istnieje w szczególności wówczas, gdy przedsiębiorca sam finansuje świadczenie wzajemne konsumenta lub, w przypadku finansowania przez stronę trzecią, gdy kredytodawca korzysta z pomocy przedsiębiorcy w związku z przygotowaniem lub zawarciem umowy o kredyt. […]

4. [1]Paragraf 355 ust. 3 oraz, w zależności od rodzaju umowy związanej, §§ 357–357b, stosuje się odpowiednio do rozwiązania umowy związanej, niezależnie od formy sprzedaży. […] [5]W stosunkach z konsumentem kredytodawca przyjmuje na siebie, w odniesieniu do skutków prawnych odstąpienia od umowy, prawa i obowiązki przedsiębiorcy wynikające z umowy związanej, jeżeli, w chwili, w której odstąpienie od umowy staje się skuteczne, kwota kredytu została już przekazana przedsiębiorcy.

[…]”.

38. Paragraf 492 BGB, zatytułowany „Forma pisemna, treść umowy”, w ust. 2 i 6 stanowi:

„2. Umowa zawiera informacje wymagane w odniesieniu do umów o kredyt zawieranych z konsumentami i wymienione w art. 247 §§ 6–13 Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuch [ustawy wprowadzającej do kodeksu cywilnego z dnia 21 września 1994 r.[9], zwanej dalej »EGBGB«].

[…]

6. Jeżeli umowa nie zawiera informacji, o których mowa w ust. 2, lub jeżeli nie zawiera ich w całości, mogą one zostać udzielone na trwałym nośniku w późniejszym terminie, po skutecznym zawarciu umowy lub – w przypadkach przewidzianych w § 494 ust. 2 zdanie pierwsze – po tym, jak umowa staje się ważna. […]”.

39. Paragraf 495 BGB jest zatytułowany „Prawo do odstąpienia od umowy. Czas do namysłu”, a jego ust. 1 brzmi:

„W przypadku umowy o kredyt zawieranej z konsumentem kredytobiorcy przysługuje prawo do odstąpienia od umowy zgodnie z § 355”.

40. Zgodnie z § 506 BGB, zatytułowanym „Odroczenie płatności, inna pomoc w finansowaniu”:

„1. [1]Przepisy §§ 358–360, §§ 491a–502 i §§ 505a–505e mające zastosowanie do ogólnych umów o kredyt konsumencki stosuje się, z wyjątkiem § 492 ust. 4 i z zastrzeżeniem ust. 3 i 4, do umów, na mocy których przedsiębiorca odpłatnie przyznaje konsumentowi odroczenie płatności lub odpłatnie udziela mu innej pomocy w finansowaniu. […]

[9] BGBl. 1994 I, s. 2494; sprostowanie: BGBl. 1997 I, s. 1061.

2. [1]Umowy między przedsiębiorcą a konsumentem w przedmiocie odpłatnego korzystania z rzeczy uznaje się za odpłatną pomoc w finansowaniu, gdy uzgodniono, że:

1) konsument jest zobowiązany do nabycia rzeczy,

2) przedsiębiorca może żądać od konsumenta nabycia rzeczy, lub

3) konsument odpowiada za określoną wartość rzeczy w chwili rozwiązania umowy.

[2]Przepisów § 500 ust. 2 i § 502 nie stosuje się do umów, w których uzgodniono rozwiązanie, o którym mowa w zdaniu 2^1 pkt 3.

[…]

4. [1]Przepisów niniejszego podrozdziału nie stosuje się w zakresie określonym w § 491 ust. 2 zdanie 2^2 pkt 1–5, ust. 3^2 i ust. 4. W zakresie, w jakim ze względu na rodzaj zawartej umowy brak jest kwoty kredytu netto (§ 491 ust. 2^2 pkt 1), w jej miejsce wchodzi gotówkowa cena sprzedaży lub, jeżeli przedsiębiorca nabył rzecz dla konsumenta, cena zakupu”.

2. EGBGB

41. Artykuł 247 EGBGB, zatytułowany „Wymogi informacyjne w odniesieniu do umów o kredyt konsumencki, umów o odpłatną pomoc w finansowaniu i umów pośrednictwa kredytowego”, stanowi między innymi [10]:

„[…]

§ 6. Treść umowy

1. W umowie o kredyt konsumencki podaje się w sposób jasny i zrozumiały:

1) informacje, o których mowa w § 3 ust. 1 pkt 1–14 oraz w § 3 ust. 4,

[…]

2. [1]W przypadku gdy istnieje prawo do odstąpienia od umowy na podstawie § 495 [BGB], umowa zawiera informacje o terminie i innych warunkach złożenia oświadczenia woli o odstąpieniu od umowy, a także wzmiankę o spoczywającym na kredytobiorcy zobowiązaniu do spłaty kredytu, który został już uruchomiony, i zapłaty odsetek. [2]Umowa określa wysokość odsetek do zapłaty w stosunku dziennym. [3]W przypadku gdy umowa o kredyt konsumencki zawiera widoczne i jasno sformułowane postanowienie umowne, które, w przypadku ogólnych umów o kredyt konsumencki, odpowiada wzorcowi podanemu w załączniku 7 […], takie postanowienie umowne spełnia wymogi określone w zdaniach 2^1 i 2^2 powyżej.

[10] Przepis ten w brzmieniu obowiązującym w dniu 31 stycznia 2012 r. ma zastosowanie w kontekście czwartego stanu faktycznego badanego w postępowaniu głównym w sprawie C-232/21. Ta jego wersja różni się od przytoczonego brzmienia pod następującymi względami:
– odesłania do „załącznika 7” w § 6 ust. 2^3 i w § 12 ust. 1^3 są odesłaniami do „załącznika 6”;
– odesłania do „§ 360 ust. 2 [BGB]” w § 12 ust. 1^1 i 1^3 są odesłaniami do „§ 359a ust. 1 [BGB]”; oraz
– odesłanie do „§§ 358 i 359 lub § 360 [BGB]” w § 12 ust. 1^2 jest odesłaniem do „§§ 358 i 359 [BGB]”.

[…]

[5]Kredytodawca może, z uwzględnieniem zdania 2^3 powyżej, odstąpić od tego wzorca pod względem kroju i wielkości czcionki.

§ 7. Inne informacje podawane w umowie

1. W umowie o kredyt konsumencki podaje się w sposób jasny i zrozumiały, o ile ma to znaczenie dla tej umowy, następujące informacje:

[…]

3) o sposobie obliczania rekompensaty z tytułu przedterminowej spłaty, w zakresie, w jakim kredytodawca zamierza dochodzić takiej rekompensaty w przypadku wcześniejszej spłaty kredytu przez kredytobiorcę,

4) o dostępie kredytobiorcy do pozasądowego postępowania reklamacyjnego i odwoławczego oraz, w stosownych przypadkach, o warunkach takiego dostępu.

[…]

§ 12. Umowy związane i odpłatna pomoc w finansowaniu

1. [1]Przepisy §§ 1–11 stosuje się odpowiednio do umów o odpłatną pomoc w finansowaniu, o których jest mowa w § 506 ust. 1 [BGB]. [2]W przypadku takich umów, a także umów o kredyt konsumencki, które są związane z inną umową na podstawie § 358 [BGB] lub w których towary lub usługi są określone zgodnie z § 360 ust. 2^2 [BGB]:

1) informacje udzielane przed zawarciem umowy obejmują, w tym również w sytuacji, o której mowa w § 5, przedmiot i cenę gotówkową,

2) umowa:

   a) określa przedmiot i cenę gotówkową;

   b) zawiera informacje o prawach wynikających z §§ 358 i 359 lub § 360 [BGB] oraz o warunkach wykonywania tych praw.

[3]W przypadku gdy umowa o kredyt konsumencki zawiera widoczne i jasno sformułowane postanowienie umowne, które – w przypadku ogólnych umów o kredyt konsumencki – odpowiada wzorcowi podanemu w załączniku 7 […], takie postanowienie umowne spełnia, w przypadku umów związanych i czynności, o których mowa w § 360 ust. 2^2 [BGB], wymogi określone w zdaniu 1^2 pkt 2 lit. b) powyżej. […]

[…]”.

III. Postępowania główne i pytania prejudycjalne

A. Sprawa C-38/21

42. W dniu 10 listopada 2018 r. VK, działając jako konsument, zawarł ze spółką BMW Bank GmbH umowę leasingu z rozliczaniem przebiegu, której przedmiotem był pojazd mechaniczny marki BMW wykorzystywany do celów prywatnych. VK złożył wniosek o zawarcie tej umowy leasingu i podpisał stosowny wniosek w lokalu przedsiębiorstwa dealera samochodowego. Dealer samochodowy, który działał w charakterze nieumocowanego do zawarcia umowy pośrednika kredytowego BMW Bank, skalkulował poszczególne elementy umowy leasingu (okres zobowiązania leasingowego, wysokość wpłaty własnej i kwotę rat miesięcznych) oraz udzielił VK informacji na ich temat. Dealer samochodowy był upoważniony do udzielenia VK informacji o umowie i udzielenia odpowiedzi na wszystkie pytania, a także był w stanie to uczynić. Dealer samochodowy przekazał wniosek leasingowy do banku, który go zaakceptował.

43. Strony uzgodniły, że VK zapłaci łącznie kwotę 12 486,80 EUR, na którą składać się miała wpłata własna w wysokości 4760 EUR oraz uiszczane następnie 24 raty leasingowe – każda w wysokości 321,95 EUR. Roczna stopa oprocentowania wynosiła 3,49% przez cały okres obowiązywania umowy leasingu, a rzeczywista roczna stopa oprocentowania – 3,55%. Kwota kredytu netto wynosiła 40 294,85 EUR i odpowiadała cenie zakupu pojazdu. Uzgodniono również roczny limit przebiegu na poziomie 10 000 kilometrów. W chwili zwrotu pojazdu VK miał zapłacić 0,0737 EUR za każdy kilometr przejechany ponad ten limit, a w przypadku niewykorzystania tego limitu miał on otrzymać 0,0492 EUR za każdy nieprzejechany kilometr. Gdyby w chwili zwrotu stan pojazdu nie odpowiadał jego wiekowi i uzgodnionemu przebiegowi, VK miał wyrównać BMW Bank taką dodatkową utratę wartości. Ani w umowie leasingu, ani w żadnej umowie odrębnej nie przewidziano zobowiązania do nabycia pojazdu.

44. Umowa leasingu zawiera następującą klauzulę zatytułowaną „Prawo do odstąpienia od umowy” [11]:

„Mogą Państwo odwołać swoje oświadczenie woli zawarcia umowy w terminie 14 dni bez podania przyczyny. Termin ten rozpoczyna bieg po zawarciu umowy, ale dopiero wtedy, kiedy kredytobiorca otrzymał wszystkie obowiązkowe informacje, o których mowa w § 492 ust. 2 [BGB] (na przykład informacje o rodzaju kredytu, informacje o kwocie kredytu netto, informację o okresie obowiązywania umowy). […]”.

45. VK odebrał pojazd. Począwszy od stycznia 2019 r. należycie uiszczał umówione raty miesięczne. Pismem z dnia 25 czerwca 2020 r. VK odstąpił od umowy. BMW Bank nie przyjął tego oświadczenia o odstąpieniu.

46. W powództwie wytoczonym przeciwko BMW Bank przed sądem odsyłającym VK wnosi o ustalenie, że BMW Bank nie może dochodzić żadnych praw z tytułu umowy leasingu, w szczególności zaś roszczenia o zapłatę rat leasingowych. Utrzymuje on, że termin na odstąpienie od umowy nie rozpoczął biegu, ponieważ obowiązkowe informacje zawarte w umowie leasingu są niewystarczające i niezrozumiałe. Z uwagi na fakt, że umowa leasingu jest umową zawieraną na odległość lub umową zawieraną poza lokalem przedsiębiorstwa, podnosi on również, iż prawo do odstąpienia od niej przysługuje mu na podstawie § 312g ust. 1 BGB. Według

[11] Zdaniem sądu odsyłającego klauzula ta odpowiada wzorcowi ustawowemu określonemu w załączniku 7 do EGBGB, do którego odsyła art. 247 § 6 ust. 2^3 EGBGB.

VK możliwość uzyskania od BMW Bank wyjaśnień i obowiązkowych informacji nie istnieje, jeżeli pracownik lub przedstawiciel tego banku nie jest obecny w lokalu przedsiębiorstwa dealera samochodowego na etapie przygotowywania umowy.

47. BMW Bank twierdzi, że powództwo VK powinno zostać oddalone jako bezzasadne. Wyjaśnia on, że przepisów dotyczących odstąpienia od umowy, które mają zastosowanie do umów o kredyt konsumencki, nie stosuje się do umów leasingu z rozliczaniem przebiegu. W każdym razie w umowie leasingu prawidłowo udzielono VK wszystkich obowiązkowych informacji, w tym informacji o przysługującym mu prawie do odstąpienia od umowy. Informacja o prawie do odstąpienia od umowy odpowiada dokładnie wzorcowi ustawowemu, w związku z czym przyjmuje się, że spełnia ona wymogi przewidziane w art. 247 § 6 ust. 2 zdania 2^1 i 2^3 EGBGB, tak że 14-dniowy termin na odstąpienie od umowy upłynął na długo przed tym, jak VK postanowił wykonać prawo do odstąpienia od umowy. BMW Bank wskazuje ponadto, że skoro VK nawiązał osobisty kontakt z pośrednikiem, który był w stanie poinformować go o oferowanej usłudze, to umowa leasingu nie jest umową zawieraną na odległość. Nie jest ona także umową zawieraną poza lokalem przedsiębiorstwa, ponieważ należy uznać, że pośrednik działał w imieniu lub na rzecz przedsiębiorcy w rozumieniu motywu 22 dyrektywy 2011/83.

48. Sąd odsyłający zauważa, że jeszcze do niedawna w orzecznictwie sądów niemieckich przyjmowano istnienie prawa do odstąpienia od umowy w przypadku umów leasingu z rozliczaniem przebiegu w drodze analogicznego stosowania przepisów krajowych regulujących umowy, na podstawie których przedsiębiorca odpłatnie przyznaje konsumentowi odroczenie płatności lub odpłatnie udziela mu innej pomocy w finansowaniu [12]. W wyroku z dnia 24 lutego 2021 r. [13] Bundesgerichtshof (federalny trybunał sprawiedliwości, Niemcy) orzekł jednak, że stosowanie tej analogii jest nie do przyjęcia. Dlatego też §§ 495 i 355 BGB nie przyznają leasingobiorcy pojazdu prawa do odstąpienia od umowy leasingu tego rodzaju. Według Bundesgerichtshof (federalnego trybunału sprawiedliwości, Niemcy) takie rozwiązanie jest prawidłowe z punktu widzenia prawa Unii, ponieważ art. 2 ust. 2 lit. d) dyrektywy 2008/48 nie ma zastosowania do umów najmu lub leasingu, jeżeli ani sama umowa, ani umowa odrębna nie przewidują obowiązku nabycia przedmiotu umowy. Z uwagi na to, że w przypadku umów leasingu z rozliczaniem przebiegu obowiązek nabycia nie istnieje, sąd nie może zastosować dyrektywy 2008/48 w drodze analogii. Sąd odsyłający ma wątpliwości, czy ta analiza jest prawidłowa.

49. Po pierwsze, sąd odsyłający zmierza do ustalenia, czy umowa leasingu z rozliczaniem przebiegu, taka jak ta analizowana w niniejszej sprawie, jest objęta zakresem stosowania dyrektywy 2008/48, dyrektywy 2011/83 lub dyrektywy 2002/65. Rozważa on możliwość analogicznego zastosowania dyrektywy 2008/48 [14] w zakresie, w jakim umowy leasingu z rozliczaniem przebiegu konstruuje się zazwyczaj w taki sposób, aby zagwarantować, zarówno pod względem obliczeniowym, jak i praktycznym, pełną amortyzację kosztów związanych z korzystaniem z pojazdu. Alternatywnie sąd odsyłający zastanawia się, czy leasing pojazdu mechanicznego z rozliczaniem przebiegu stanowi usługę finansową w rozumieniu art. 2 lit. b) dyrektywy 2002/65 i

[12] Zobacz § 506 ust. 2^1 pkt 3 i § 495 ust. 1 BGB. Zdaniem sądu odsyłającego to orzecznictwo rozwinęło się na gruncie faktu, że w umowach leasingu z rozliczaniem przebiegu raty leasingowe i wpłata własna są obliczane w taki sposób, aby zapewnić, iż leasingobiorca zapłaci całkowitą wartość pojazdu z uwzględnieniem jego amortyzacji. Inaczej niż ma to miejsce w przypadku standardowych umów o udostępnienie do korzystania przy obliczaniu wartości końcowej pod uwagę bierze się utratę wartości wynikającą jedynie z liczby przejechanych kilometrów, a nie z innych czynników, takich jak zużycie odpowiadające normalnej eksploatacji. Zasadniczym elementem umowy nie jest zatem udostępnienie pojazdu do korzystania, lecz finansowanie takiego korzystania.

[13] Sprawa VIII ZR 36/20, DE:BGH:2021:240221, juris UVIIIZR36.20.0.

[14] Zgodnie z art. 2 ust. 2 lit. d) dyrektywy 2008/48 nie ma ona zastosowania do umów najmu lub leasingu, jeżeli ani sama umowa, ani jakakolwiek umowa odrębna nie przewidują obowiązku nabycia przedmiotu umowy. Analizowana umowa leasingu z rozliczaniem przebiegu nie przewiduje takiego obowiązku.

art. 2 pkt 12 dyrektywy 2011/83[15]. Na poparcie tego stanowiska sąd odsyłający wskazuje, że w przypadku umów leasingu z rozliczaniem przebiegu brak jest faktycznego bliskiego związku leasingodawcy z przedmiotem leasingu, ponieważ to leasingobiorca wybiera przedmiot leasingu zgodnie ze swoimi potrzebami. W odróżnieniu od najemcy w ścisłym rozumieniu tego słowa leasingobiorca ponosi w okresie leasingu wszelkie ryzyko, musi ubezpieczyć pojazd, a także dochodzić wobec osób trzecich roszczeń z tytułu wad pojazdu, podczas gdy leasingodawca jedynie finansuje korzystanie z pojazdu przez leasingobiorcę.

50. Jeżeli umowa leasingu z rozliczaniem przebiegu, taka jak ta rozpatrywana w postępowaniu głównym, jest objęta zakresem stosowania dyrektywy 2008/48, sąd odsyłający zastanawia się, czy zgodne z jej art. 10 ust. 2 lit. p) i art. 14 ust. 1 jest uregulowanie krajowe ustanawiające domniemanie prawne, że niezależnie od ewentualnej nieodpowiedniości udzielonych informacji obowiązek przekazania konsumentowi informacji o prawie do odstąpienia od umowy jest dochowany, gdy umowa zawiera klauzulę odpowiadającą wzorcowi ustawowemu załączonemu do tego uregulowania (zwane dalej „domniemaniem zgodności z prawem"). Sąd odsyłający zmierza również do ustalenia, czy powinien odstąpić od stosowania tego uregulowania, gdy uznaje to za stosowne.

51. Według sądu odsyłającego jest wątpliwe, aby domniemanie zgodności z prawem dało się pogodzić z wydanym przez Trybunał wyrokiem Kreissparkasse Saarlouis[16]. W wyroku tym orzekł on w szczególności, że w odniesieniu do informacji określonych w art. 10 dyrektywy 2008/48, art. 10 ust. 2 lit. p) tego aktu należy interpretować w ten sposób, iż stoi on na przeszkodzie temu, by umowa o kredyt zawierała odesłanie do przepisu krajowego, który sam odsyła do innych przepisów prawa krajowego[17]. Sąd odsyłający zauważa, że jedenasta izba cywilna Bundesgerichtshof (federalnego trybunału sprawiedliwości) uznała, iż nie może się zastosować do tego orzeczenia, ponieważ brzmienie, duch, cel i geneza art. 247 § 6 ust. 2 zdanie 2^3 EGBGB stoją na przeszkodzie wykładni zgodnej z dyrektywą 2008/48[18]. Izba ta nie mogła również zdecydować o bezpośrednim zastosowaniu tej dyrektywy, ponieważ Trybunał Sprawiedliwości wykluczył, w dziedzinie kredytów konsumenckich, możliwość dokonywania wykładni prawa krajowego zbliżającej się do wykładni contra legem w celu spełnienia wymogów ustanowionych w prawie Unii. Sąd odsyłający jest jednak zdania, że póki co Trybunał pozostawia otwartą kwestię stosowania zasady pierwszeństwa prawa Unii w odniesieniu do dyrektywy 2008/48[19].

52. Po drugie, sąd odsyłający zwraca się o przedstawienie wyjaśnień dotyczących informacji, jakie zgodnie z art. 10 ust. 2 lit. p), l) i t) dyrektywy 2008/48 muszą być zamieszczone w umowach o kredyt konsumencki. Zastanawia się on, czy termin na odstąpienie od umowy zgodnie z jej art. 14 ust. 1 nie rozpoczyna biegu wyłącznie wówczas, gdy brak jest obowiązkowych informacji, czy też taki sam skutek wywołuje fakt, że udzielone informacje są niepełne lub nieprawidłowe pod względem merytorycznym.

[15] Zgodnie z art. 3 ust. 3 lit. d) dyrektywy 2011/83 nie ma ona zastosowania do umów dotyczących usług finansowych.

[16] Wyrok z dnia 26 marca 2020 r., C-66/19, EU:C:2020:242, zwany dalej „wyrokiem Kreissparkasse Saarlouis ".

[17] Jak wynika z pkt 44 niniejszej opinii, umowa leasingu rozpatrywana w postępowaniu głównym zawiera takie odesłanie. Sąd odsyłający zmierza do ustalenia, czy w następstwie wydania wyroku Kreissparkasse Saarlouis zawartą w tej umowie informację o prawie do odstąpienia od umowy należy uznać za niewystarczającą w tym sensie, że zgodnie z § 356b ust. 2 BGB w związku z § 492 ust. 2 BGB i art. 247 § 6 ust. 2^1 EGBGB oraz art. 247 § 12 ust. 1^2 EGBGB termin na odstąpienie od umowy nie rozpoczął biegu.

[18] W postanowieniu odsyłającym sąd odsyłający wskazuje, że w Niemczech część doktryny uważa, iż domniemanie zgodności z prawem można interpretować w ten sposób, iż dotyczy ono przestrzegania wyłącznie wymogów przewidzianych prawem krajowym, a nie prawem Unii.

[19] Sąd odsyłający powołuje się na wyrok z dnia 21 kwietnia 2016 r., Radlinger i Radlingerová (C-377/14, EU:C:2016:283, pkt 76–79).

53. Po trzecie, sąd odsyłający zmierza zasadniczo do ustalenia, czy można uznać, że termin na wykonanie przez konsumenta prawa do odstąpienia od umowy w kontekście umowy o kredyt konsumencki upłynął ze względu na naruszenie zasady dobrej wiary określonej w § 242 BGB.

54. Po czwarte, sąd odsyłający pragnie ustalić, czy, a jeżeli tak, to w jakich okolicznościach, wykonanie przez konsumenta prawa do odstąpienia od umowy o kredyt konsumencki może zostać uznane za nadużycie prawa. Zauważa on, że w wydanym niedawno wyroku Bundesgerichtshof (federalny trybunał sprawiedliwości) orzekł, iż wykonanie prawa do odstąpienia od umowy może stanowić nadużycie prawa, a tym samym naruszenie § 242 BGB, jeżeli konsument, powołując się na brak domniemania zgodności z prawem, jakie wiąże się ze skorzystaniem z wzorca ustawowego, próbuje wykorzystać formalny stan prawny. Według Bundesgerichtshof (federalnego trybunału sprawiedliwości) w tym kontekście konieczne może się okazać rozważanie szeregu okoliczności, w tym między innymi tych, które wymieniono poniżej. Okoliczność, że konsument uznaje, iż informacja, która jest niezgodna z wzorcem ustawowym, pozostaje bez wpływu na jego sytuację. Okoliczność, że podnosi on zarzut niezgodności informacji z wzorcem ustawowym po raz pierwszy dopiero na etapie rozpoznawania środka zaskarżenia ograniczonego do kwestii prawnych. Okoliczność że konsument „wykonuje przysługujące mu prawo do odstąpienia od umowy po to, aby móc oddać pojazd – po jego uprzedniej eksploatacji zgodnie z przeznaczeniem przez stosunkowo długi okres – kierując się (błędnym) przekonaniem, iż będzie zwolniony z obowiązku zapłaty rekompensaty".

55. Jeżeli natomiast przedmiotem umowy leasingu z rozliczaniem przebiegu, takiej jak ta analizowana w niniejszej sprawie, jest świadczenie usługi finansowej w rozumieniu dyrektyw 2002/65 i 2011/83, sąd odsyłający zastanawia się, po pierwsze, czy taka umowa może zostać zakwalifikowana jako „umowa zawierana poza lokalem przedsiębiorstwa" w rozumieniu art. 2 pkt 8 dyrektywy 2011/83[20]. Ma on wątpliwości, czy lokal przedsiębiorstwa należący do osoby, która bierze udział jedynie w przygotowaniu umowy, w tym przypadku – do dealera samochodowego, i która nie jest umocowana do reprezentowania przedsiębiorcy przy zawieraniu tej umowy, stanowi lokal przedsiębiorstwa tego przedsiębiorcy w rozumieniu art. 2 pkt 9 dyrektywy 2011/83. Należy rozważyć konkretną kwestię dotyczącą tego, czy udział takiej osoby można zrównać z działaniem „w imieniu lub na rzecz przedsiębiorcy" w rozumieniu art. 2 pkt 2 dyrektywy 2011/83, a w konsekwencji – w rozumieniu § 312b ust. 1^2 i 2 BGB.

56. Po drugie, dla sądu odsyłającego nie jest jasne, czy przedmiotowa umowa leasingu z rozliczaniem przebiegu wchodzi w zakres wyjątku od prawa do odstąpienia od umowy przewidzianego w art. 16 lit. l) dyrektywy 2011/83 i w § 312g ust. 2 pkt 9 BGB w odniesieniu do usług w zakresie najmu samochodów. W tym względzie sąd odsyłający wskazuje w szczególności, że zgodnie z wyrokiem Oberlandesgericht München (wyższego sądu krajowego w Monachium, Niemcy) z dnia 18 czerwca 2020 r.[21] do zakresu pojęcia „najmu samochodów" należy krótkoterminowy najem samochodów, natomiast nie należą do niego umowy leasingu z rozliczaniem przebiegu.

[20] Sąd odsyłający uważa, że w razie zakwalifikowania umowy leasingu z rozliczaniem przebiegu jako umowy zawieranej poza lokalem przedsiębiorstwa leasingobiorcy przysługuje prawo do odstąpienia od umowy na podstawie § 312g ust. 1 BGB. Wskazuje on, że choć dyrektywa 2011/83 nie przyznaje konsumentom prawa do odstąpienia od umowy w przypadku umów dotyczących usług finansowych, to wykładnia § 312b ust. 1^2 BGB, który to przepis dotyczy umów zawieranych poza lokalem przedsiębiorstwa, zależy od wykładni dyrektywy 2011/83. Powołuje się on na wyrok z dnia 19 października 2017 r., Solar Electric Martinique (C-303/16, EU:C:2017:773, pkt 26) i na wyrok Kreissparkasse Saarlouis (pkt 29), w których Trybunał orzekł, że „jeżeli ustawodawstwo krajowe dostosowuje się w zakresie rozwiązań sytuacji nieobjętych zakresem stosowania danego aktu Unii do rozwiązań przyjętych przez ten akt, istnieje określony interes Unii w tym, by celem uniknięcia przyszłych rozbieżności w wykładni przepisy przejęte z tego aktu były interpretowane w sposób jednolity".

[21] Sprawa 32 U 7119/19, DE:OLGMUEN:2020:0618.32U7119.19.0A, BeckRS2020,13248, pkt 39.

57. Po trzecie, sąd odsyłający zastanawia się, czy umowa leasingu z rozliczaniem przebiegu, taka jak ta analizowana w niniejszej sprawie, może być „umową zawieraną na odległość" w rozumieniu art. 2 lit. a) dyrektywy 2002/65 i art. 2 pkt 7 dyrektywy 2011/83, jeżeli konsument nawiązuje osobisty kontakt wyłącznie z pośrednikiem, który bierze udział jedynie w przygotowaniu umowy i nie jest umocowany do reprezentowania przedsiębiorcy przy jej zawieraniu [22]. Zauważa on w szczególności, że według Bundesgerichtshof (federalnego trybunału sprawiedliwości) ustanowiona w tych przepisach przesłanka „wyłącznego wykorzystania jednego lub większej liczby środków porozumiewania się na odległość" nie jest spełniona wówczas, gdy konsument, na etapie przygotowywania umowy, nawiązuje osobisty kontakt z osobą trzecią, która udziela mu, w ramach działań podejmowanych na rzecz przedsiębiorcy, informacji o tej umowie.

58. W tych okolicznościach Landgericht Ravensburg (sąd krajowy w Ravensburgu) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

„1) W przedmiocie fikcji legalności zgodnie z art. 247 § 6 ust. 2^3 i art. 247 § 12 ust. 1^3 [EGBGB]:

a) Czy art. 247 § 6 ust. 2^3 i art. 247 § 12 ust. 1^3 EGBGB w zakresie, w jakim uznają klauzule umowne sprzeczne z wymogami określonymi w art. 10 ust. 2 lit. p) dyrektywy [2008/48] za czyniące zadość wymaganiom przewidzianym w art. 247 § 6 ust. 2^1 i 2^2 EGBGB oraz w art. 247 § 12 ust. 1^2 pkt 2 lit. b) EGBGB, są niezgodne z art. 10 ust. 2 lit. p) i art. 14 ust. 1 dyrektywy [2008/48]?

Jeżeli tak:

b) Czy z prawa Unii, a w szczególności z art. 10 ust. 2 lit. p) i art. 14 ust. 1 dyrektywy [2008/48] wynika, że art. 247 § 6 ust. 2^3 i art. 247 § 12 ust. 1^3 EGBGB nie mają zastosowania w zakresie, w jakim uznają klauzule umowne sprzeczne z wymogami określonymi w art. 10 ust. 2 lit. p) dyrektywy [2008/48] za czyniące zadość wymaganiom przewidzianym w art. 247 § 6 ust. 2^1 i 2^2 EGBGB oraz w art. 247 § 12 ust. 1^2 pkt 2 lit. b) EGBGB?

W przypadku braku odpowiedzi twierdzącej na pytanie pierwsze lit. b):

2) W przedmiocie obowiązkowych informacji, o których mowa w art. 10 ust. 2 dyrektywy [2008/48]:

a) Czy art. 10 ust. 2 lit. p) dyrektywy [2008/48] należy interpretować w ten sposób, że wysokość odsetek dziennych, którą należy podać w umowie o kredyt, musi wynikać matematycznie z uzgodnionej w umowie stopy oprocentowania kredytu?

b) Czy art. 10 ust. 2 lit. l) dyrektywy [2008/48] należy interpretować w ten sposób, że należy podać stopę oprocentowania dla odsetek za opóźnienie obowiązującą w chwili zawarcia umowy o kredyt wyrażoną jako wartość bezwzględna, a przynajmniej, iż należy podać tak wyrażoną obowiązującą stopę referencyjną (w tym przypadku stopę bazową zgodnie z § 247 [BGB]), z której wynika obowiązująca stopa oprocentowania dla odsetek za opóźnienie poprzez dodanie odpowiedniej wartości (w tym przypadku pięciu punktów procentowych zgodnie z § 288 ust. 1^2 BGB), i czy należy poinformować konsumenta o stopie referencyjnej (stopie podstawowej) i jej zmienności?

[22] Sąd odsyłający uważa, że w razie zakwalifikowania umowy leasingu z rozliczaniem przebiegu jako umowy zawieranej na odległość leasingobiorcy przysługuje prawo do odstąpienia od umowy na podstawie § 312g ust. 1 BGB.

c) Czy art. 10 ust. 2 lit. t) dyrektywy [2008/48] należy interpretować w ten sposób, że istotne wymogi formalne dotyczące skorzystania przez konsumenta z pozasądowego mechanizmu reklamacyjnego i odwoławczego muszą być podane do wiadomości w umowie kredytowej?

Jeżeli na przynajmniej jedną z powyższych kwestii w w pytaniu drugim lit. a)–c) zostanie udzielona odpowiedź twierdząca:

d) Czy art. 14 ust. 1 zdanie drugie lit. b) dyrektywy [2008/48] należy interpretować w ten sposób, że termin do odstąpienia od umowy zaczyna bieg dopiero wtedy, gdy informacje, o których mowa w art. 10 ust. 2 dyrektywy [2008/48], zostały przekazane w całości i prawidłowo?

Jeżeli nie:

e) Jakie istotne kryteria przemawiają za tym, że termin do odstąpienia od umowy zaczyna bieg pomimo podania niepełnych lub nieprawidłowych informacji?

Jeżeli na powyższe pytanie pierwsze lit. a) lub przynajmniej na jedną z kwestii w pytaniu drugim lit. a)–c) zostanie udzielona odpowiedź twierdząca:

3) W przedmiocie utraty prawa do odstąpienia od umowy przewidzianego w art. 14 ust. 1 zdanie pierwsze dyrektywy [2008/48]:

a) Czy prawo do odstąpienia od umowy na podstawie art. 14 ust. 1 zdanie pierwsze dyrektywy [2008/48] podlega utracie?

Jeżeli tak:

b) Czy w przypadku utraty prawa chodzi o czasowe ograniczenie prawa do odstąpienia od umowy, które musi być określone w akcie rangi ustawowej?

Jeżeli nie:

c) Czy utrata prawa wymaga pod względem podmiotowym, by konsument wiedział o dalszym istnieniu swojego prawa do odstąpienia od umowy, lub przynajmniej, by jego niewiedza wynikała z rażącego niedbalstwa?

Jeżeli nie:

d) Czy możliwość późniejszego przekazania kredytobiorcy przez kredytodawcę informacji, o których mowa w art. 14 ust. 1 zdanie drugie lit. b) dyrektywy [2008/48], i spowodowania w ten sposób rozpoczęcia biegu terminu do odstąpienia od umowy zgodnie z zasadą dobrej wiary stoi na przeszkodzie stosowaniu przepisów dotyczących utraty przedmiotowego prawa?

Jeżeli nie:

e) Czy wynik ten jest zgodny z utrwalonymi zasadami prawa międzynarodowego, którymi niemiecki sędzia jest związany na mocy Grundgesetz (ustawy zasadniczej, Niemcy)?

Jeżeli tak:

f) W jaki sposób organ stosujący prawo w Niemczech ma rozwiązać konflikt między wiążącymi wymogami prawa międzynarodowego a wymogami Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej?

4) W przedmiocie przyjęcia nadużycia prawa przy wykonywaniu przez konsumenta prawa do odstąpienia od umowy w rozumieniu art. 14 ust. 1 zdanie pierwsze dyrektywy [2008/48]:

a) Czy wykonanie prawa do odstąpienia od umowy w rozumieniu art. 14 ust. 1 zdanie pierwsze dyrektywy [2008/48] może stanowić nadużycie prawa?

Jeżeli tak:

b) Czy przyjęcie nadużycia prawa przy wykonywaniu prawa do odstąpienia od umowy stanowi ograniczenie prawa do odstąpienia od umowy, które musi być określone w akcie rangi ustawowej?

Jeżeli nie:

c) Czy przyjęcie nadużycia prawa przy wykonywaniu prawa do odstąpienia od umowy wymaga pod względem podmiotowym, by konsument wiedział o dalszym istnieniu swojego prawa do odstąpienia od umowy, lub przynajmniej, by jego niewiedza wynikała z rażącego niedbalstwa?

Jeżeli nie:

d) Czy możliwość późniejszego przekazania kredytobiorcy przez kredytodawcę informacji, o których mowa w art. 14 ust. 1 zdanie drugie lit. b) dyrektywy [2008/48], i spowodowania w ten sposób rozpoczęcia biegu terminu do odstąpienia od umowy stoi zgodnie z zasadą dobrej wiary na przeszkodzie przyjęciu nadużycia prawa przy wykonywaniu prawa do odstąpienia od umowy?

Jeżeli nie:

e) Czy wynik ten jest zgodny z utrwalonymi zasadami prawa międzynarodowego, którymi niemiecki sędzia jest związany na mocy ustawy zasadniczej?

Jeżeli tak:

f) W jaki sposób organ stosujący prawo w Niemczech ma rozwiązać konflikt między wiążącymi wymogami prawa międzynarodowego a wymogami Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej?

5) Czy umowy leasingu pojazdów silnikowych z rozliczaniem przebiegu, obowiązujące przez okres od około dwóch do trzech lat, zawarte z użyciem formularza, w którym wyłączono zwykłe prawo do wypowiedzenia, w których konsument musi zapewnić pełne ubezpieczenie casco pojazdu, poza tym jest odpowiedzialny za dochodzenie praw z tytułu wad wobec osób trzecich (w szczególności wobec sprzedawcy i producenta pojazdu), a ponadto ponosi również ryzyko utraty, uszkodzenia i innego obniżenia wartości, są objęte zakresem stosowania dyrektywy [2011/83] lub dyrektywy [2008/48], lub dyrektywy [2002/65]? Czy są one umowami o kredyt w rozumieniu art. 3 lit. c) dyrektywy [2008/48] lub umowami o świadczenie usług finansowych w rozumieniu art. 2 pkt 12 dyrektywy [2011/83] i art. 2 lit. b) dyrektywy [2002/65]?

6) Jeżeli umowy leasingu pojazdów [mechanicznych] z rozliczaniem przebiegu – takie jak opisane w pytaniu piątym – są umowami o świadczenie usług finansowych:

   a) Czy lokal przedsiębiorstwa należący do osoby, która inicjuje transakcje z konsumentami w imieniu przedsiębiorcy, ale sama nie ma umocowania do zawierania danych umów, również stanowi lokal przedsiębiorstwa będący nieruchomością w rozumieniu art. 2 pkt 9 dyrektywy [2011/83]?

      W wypadku odpowiedzi twierdzącej:

   b) Czy dotyczy to również sytuacji, gdy osoba inicjująca zawarcie umowy jest przedsiębiorcą działającym w innej branży lub nie jest upoważniona na mocy przepisów dotyczących nadzoru lub cywilnoprawnie do zawierania umów o świadczenie usług finansowych?

7) Jeżeli na jedną z kwestii w pytaniu szóstym lit. a) lub b) zostanie udzielona odpowiedź przecząca:

   Czy art. 16 lit. 1) dyrektywy [2011/83] należy interpretować w ten sposób, że umowy leasingu [pojazdów mechanicznych] z rozliczaniem przebiegu (takie jak opisane powyżej w [pytaniu piątym] są objęte tym wyjątkiem?

8) Jeżeli umowy leasingu [pojazdów mechanicznych] z rozliczaniem przebiegu – takie jak opisane w pytaniu piątym – są umowami o świadczenie usług finansowych:

   a) Czy umowa zawierana na odległość w rozumieniu art. 2 lit. a) dyrektywy [2002/65] i art. 2 pkt 7 dyrektywy [2011/83] ma miejsce również wtedy, gdy w trakcie negocjacji umowy doszło do osobistego kontaktu jedynie z osobą, która na rzecz przedsiębiorcy inicjuje transakcje z konsumentami, ale sama nie ma umocowania do zawierania danych umów?

      W wypadku odpowiedzi twierdzącej:

   b) Czy dotyczy to również sytuacji, w której osoba inicjująca zawarcie umowy jest przedsiębiorcą działającym w innej branży lub nie jest upoważniona na mocy przepisów dotyczących nadzoru lub cywilnoprawnie do zawierania umów o świadczenie usług finansowych?”.

B. Sprawa C-47/21

59. W dniu 12 kwietnia 2017 r. F.F. zawarł, działając jako konsument, ze spółką C. Bank AG umowę o kredyt w wysokości 15 111,70 EUR, który miał służyć finansowaniu zakupu używanego pojazdu mechanicznego wykorzystywanego do celów prywatnych.

60. Przy przygotowywaniu i zawarciu umowy o kredyt dealer samochodowy, od którego F.F. zakupił pojazd, działał jako pośrednik kredytowy C. Bank i posługiwał się udostępnionymi przez ten bank formularzami umowy. Cena zakupu wynosiła 14 880 EUR. Po odjęciu zaliczki w kwocie 2000 EUR z kredytu sfinansowano pozostałą część ceny sprzedaży w wysokości 12 880 EUR. W umowie o kredyt przewidziano spłatę w 60 ratach miesięcznych wraz z płatnością końcową w ustalonej kwocie.

61. Umowa o kredyt zawiera następującą klauzulę [23]:

„Prawo do odstąpienia od umowy

Kredytobiorca może odwołać swoje oświadczenie woli zawarcia umowy w terminie 14 dni bez podania przyczyny. Termin ten rozpoczyna bieg po zawarciu umowy, ale dopiero wtedy, kiedy kredytobiorca otrzymał wszystkie obowiązkowe informacje, o których mowa w § 492 ust. 2 [BGB] (na przykład informacje o rodzaju kredytu, informacje o kwocie kredytu netto, informację o okresie obowiązywania umowy). […]”.

62. Własność pojazdu została przeniesiona na C. Bank na podstawie udzielonej gwarancji spłaty kredytu. Po uruchomieniu kredytu F.F. należycie uiszczał umówione raty miesięczne. W dniu 1 kwietnia 2020 r. odstąpił on od umowy kredytu. C. Bank nie uwzględnił tego oświadczenia o odstąpieniu.

63. W powództwie wytoczonym przed sądem odsyłającym F.F. wnosi o zwrot dotychczas zapłaconych rat miesięcznych oraz zaliczki wpłaconej dealerowi samochodowemu, to jest kwoty 10 110,11 EUR, przypadającej do zapłaty po tym, jak C. Bank otrzyma pojazd z powrotem. Ponadto wnosi on także o ustalenie, że C. Bank pozostawał w zwłoce z odbiorem pojazdu. F. F. utrzymuje, że odstąpienie od umowy jest skuteczne, ponieważ termin na odstąpienie od umowy nie rozpoczął biegu ze względu na fakt, iż podano mu niejasne informacje dotyczące prawa do odstąpienia od umowy oraz nieprawidłowe obowiązkowe informacje.

64. Zdaniem C. Bank powództwo powinno zostać oddalone jako bezzasadne. C. Bank podnosi, że udzielił F.F. wszystkich obowiązkowych informacji, ponieważ skorzystał z wzorca ustawowego, w związku z czym informacje te należy uznać za prawidłowe zgodnie z art. 247 § 6 ust. 2^1 i 2^3 EGBGB. F.F. odstąpił zatem od umowy po terminie. Pomocniczo C. Bank podnosi, że działanie F.F. wyczerpuje znamiona nadużycia prawa.

65. Po pierwsze, sąd odsyłający dąży do ustalenia, czy uregulowanie krajowe ustanawiające domniemanie zgodności z prawem jest zgodne z dyrektywą 2008/48 oraz czy powinien on odstąpić od stosowania tego uregulowania, gdy uznaje to za stosowne. C. Bank posłużył się wprawdzie wzorcem ustawowym, jednak popełnił błąd w zakresie, w jakim udzielił również informacji o umowach związanych, która była nieistotna dla F.F., ponieważ nie zawarł on żadnej takiej umowy. Z racji faktu, że określone przez Bundesgerichtshof (federalny trybunał sprawiedliwości) kryteria pozwalające ustalić, iż doszło do nadużycia prawa, są spełnione w niniejszej sprawie, F.F. nie może się powoływać na brak domniemania zgodności z prawem. Sąd odsyłający przedstawia również te same uwagi, które zreferowano już w pkt 50 i 51 niniejszej opinii.

66. Po drugie, sąd odsyłający zwraca się o przedstawienie wyjaśnień w zakresie informacji, jakie muszą być zamieszczone w umowach o kredyt konsumencki zgodnie z art. 10 ust. 2 lit. l), r) i t) dyrektywy 2008/48. Zastanawia się on, czy okoliczność, że udzielone informacje są jedynie niepełne lub w istotnym zakresie nieprawidłowe, może skutkować nierozpoczęciem biegu terminu na odstąpienie od umowy.

[23] Klauzula ta odpowiada wzorcowi ustawowemu określonemu w załączniku 7 do EGBGB, do którego odesłano w art. 247 § 6 ust. 2^3 EGBGB.

67. Po trzecie, sąd odsyłający zmierza zasadniczo do ustalenia, czy można uznać, że termin na wykonanie przez konsumenta prawa do odstąpienia od umowy w kontekście umowy o kredyt konsumencki upłynął ze względu na naruszenie zasady dobrej wiary określonej w § 242 BGB.

68. Po czwarte, sąd odsyłający pragnie ustalić, czy, a jeżeli tak, to w jakich okolicznościach, wykonanie przez konsumenta prawa do odstąpienia od umowy w przypadku umowy o kredyt konsumencki, może stanowić nadużycie prawa. W tym względzie sąd odsyłający przedstawia uwagi, które zreferowano w pkt 54 niniejszej opinii.

69. Po piąte, sąd odsyłający zwraca się o przedstawienie wyjaśnień dotyczących przysługującego konsumentowi prawa do otrzymania zwrotu zapłaconych rat miesięcznych w sytuacji, w której umowa o kredyt, od której konsument odstąpił, jest związana z umową sprzedaży towarów. Zdaniem Bundesgerichtshof (federalnego trybunału sprawiedliwości) prawo krajowe [24] przewiduje, że w razie odstąpienia przez konsumenta od umowy o kredyt związanej z umową zakupu pojazdu mechanicznego kredytodawca [25] może odmówić zwrotu rat miesięcznych oraz, w stosownych przypadkach, zaliczki, do momentu, w którym otrzyma pojazd z powrotem lub w którym konsument przedstawi dowód jego zwrotu. Co się tyczy procedury cywilnej, Bundesgerichtshof (federalny trybunał sprawiedliwości) uważa, stosując analogicznie § 322 ust. 2 BGB, że ten wymóg uprzedniego zwrotu oznacza, iż po wykonaniu przez konsumenta przysługującego mu prawa do odstąpienia od umowy powództwo o zapłatę wytoczone przeciwko kredytodawcy jest zasadne jedynie wówczas, gdy konsument zaoferował kredytodawcy odebranie tego pojazdu mechanicznego, a tym samym złożył mu „skuteczną ofertę” w rozumieniu § 294 BGB, albo gdy konsument przedstawia dowód zwrotu pojazdu kredytodawcy.

70. Sąd odsyłający wyraża wątpliwości co do tego, czy wymóg uprzedniego zwrotu oraz jego konsekwencje proceduralne można pogodzić ze skutecznością przewidzianego w art. 14 ust. 1 dyrektywy 2008/48 prawa do odstąpienia od umowy. Wykonanie prawa do odstąpienia od umowy byłoby w praktyce znacznie ograniczone, gdyby przed uzyskaniem legitymacji do wytoczenia powództwa o zwrot rat kredytu konsument musiał zwrócić pojazd. Ponadto sąd odsyłający nie jest pewien, czy art. 14 ust. 1 dyrektywy 2008/48 ma skutek bezpośredni w tym sensie, że powinien on odstąpić od stosowania powyższych przepisów krajowych.

71. Po szóste, sąd odsyłający, który orzeka w składzie jednego sędziego, podnosi, że z orzecznictwa Bundesgerichtshof (federalnego trybunału sprawiedliwości) wynika, iż na gruncie krajowych przepisów proceduralnych sąd w składzie jednego sędziego nie może wystąpić do Trybunału z odesłaniem prejudycjalnym na podstawie art. 267 TFUE, natomiast jest w takim przypadku zobowiązany przekazać postępowanie składowi wieloosobowemu. Zastanawia się on, czy te przepisy są zgodne z art. 267 TFUE, a jeśli tak nie jest, to czy należy odstąpić od ich stosowania.

72. W tych okolicznościach Landgericht Ravensburg (sąd krajowy w Ravensburgu) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału Sprawiedliwości z następującymi pytaniami prejudycjalnymi, przy czym brzmienie pytań pierwszego, trzeciego i czwartego jest takie samo jak pytań zadanych w sprawie C-38/21:

„1) […]

Niezależnie od odpowiedzi udzielonej na pytanie pierwsze lit. a) i b):

[24] Paragraf 358 ust. 4^1 BGB w związku z § 357 ust. 4^1 BGB.

[25] Zobacz § 358 ust. 4^5 BGB.

2) W przedmiocie obowiązkowych informacji w rozumieniu art. 10 ust. 2 dyrektywy [2008/48]:

a) [pytanie drugie lit. a) zostało wycofane]

b) W przedmiocie art. 10 ust. 2 lit. r) dyrektywy [2008/48]:

aa) Czy przepis ten należy interpretować w ten sposób, że zawarte w umowie o kredyt informacje dotyczące rekompensaty należnej w przypadku przedterminowej spłaty pożyczki muszą być na tyle dokładne, aby konsument mógł przynajmniej w przybliżeniu obliczyć wysokość należnej rekompensaty?

(na wypadek udzielenia na powyższe pytanie odpowiedzi twierdzącej)

bb) Czy art. 10 ust. 2 lit. r) i art. 14 ust. 1 zdanie drugie dyrektywy [2008/48] stoją na przeszkodzie przepisom krajowym, które w przypadku niepełnych informacji w rozumieniu art. 10 ust. 2 lit. r) dyrektywy [2008/48] przewidują, że termin do odstąpienia od umowy rozpoczyna bieg mimo wszystko z chwilą zawarcia umowy, a jedynie kredytodawcy nie przysługuje roszczenie o rekompensatę za przedterminową spłatę kredytu?

c) Czy art. 10 ust. 2 lit. l) dyrektywy [2008/48] należy interpretować w ten sposób, że należy podać stopę oprocentowania dla odsetek za opóźnienie obowiązującą w chwili zawarcia umowy o kredyt wyrażoną jako wartość bezwzględna, a przynajmniej, iż należy podać tak wyrażoną obowiązującą stopę referencyjną [w tym przypadku stopę bazową zgodnie z § 247 [BGB]], z której wynika obowiązująca stopa oprocentowania dla odsetek za opóźnienie poprzez dodanie odpowiedniej wartości (w tym przypadku pięciu punktów procentowych zgodnie z § 288 ust. 1^2 BGB), i czy należy poinformować konsumenta o stopie referencyjnej (stopie bazowej) i jej zmienności?

d) Czy art. 10 ust. 2 lit. t) dyrektywy [2008/48] należy interpretować w ten sposób, że istotne wymogi formalne dotyczące skorzystania przez konsumenta z pozasądowego mechanizmu reklamacyjnego i odwoławczego muszą być podane do wiadomości w umowie kredytowej?

Jeżeli na przynajmniej jedną z powyższych kwestii w pytaniu drugim lit. a)–d) zostanie udzielona odpowiedź twierdząca:

e) Czy art. 14 ust. 1 zdanie drugie lit. b) dyrektywy [2008/48] należy interpretować w ten sposób, że termin do odstąpienia od umowy zaczyna bieg dopiero wtedy, gdy informacje, o których mowa w art. 10 ust. 2 dyrektywy [2008/48], zostały przekazane w całości i prawidłowo?

Jeżeli nie:

f) Jakie istotne kryteria przemawiają za tym, że termin do odstąpienia od umowy rozpoczyna się pomimo podania niepełnych lub nieprawidłowych informacji?

Jeżeli na powyższe pytanie pierwsze lit. a) lub przynajmniej na jedną z kwestii w pytaniu drugim lit. a)–d) zostanie udzielona odpowiedź twierdząca:

3) […]

4) […]

5) Niezależnie od odpowiedzi udzielonych na powyższe pytania:

   a) Czy z prawem Unii, a w szczególności z prawem do odstąpienia od umowy w rozumieniu art. 14 ust. 1 zdanie pierwsze dyrektywy [2008/48], zgodna jest sytuacja, w której w świetle prawa krajowego w przypadku umowy o kredyt wiązany z umową sprzedaży po skutecznym wykonaniu przez konsumenta prawa do odstąpienia od umowy zgodnie z art. 14 ust. 1 dyrektywy [2008/48]:

      aa) przysługujące konsumentowi wobec kredytodawcy roszczenie o zwrot uiszczonych rat kredytu staje się wymagalne dopiero wtedy, kiedy konsument ze swojej strony wydał kredytodawcy zakupioną rzecz lub przedstawił dowód na to, że mu ją odesłał?

      bb) powództwo konsumenta o zwrot uiszczonych przez siebie rat kredytu po wydaniu przedmiotu sprzedaży podlega oddaleniu jako bezzasadne wówczas, gdy kredytodawca jako wierzyciel nie pozostaje w zwłoce z przyjęciem przedmiotu sprzedaży?

      Jeżeli nie:

   b) Czy z prawa Unii wynika, że przepisy krajowe opisane pod lit. a) ppkt aa) lub bb) nie znajdują zastosowania?

   Niezależnie od odpowiedzi udzielonej na powyższe pytania od pierwszego do piątego:

6) Czy § 348a ust. 2 pkt 1 Zivilprozessordnung (niemieckiego kodeksu postępowania cywilnego) w zakresie, w jakim przepis ten dotyczy również wydawania postanowień w sprawie wniosków o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym zgodnie z art. 267 akapit drugi […] TFUE, jest niezgodny z uprawnieniem sądów krajowych do składania tych wniosków zgodnie z art. 267 akapit drugi TFUE, a zatem nie znajduje zastosowania do wydawania tych postanowień?”.

C. Sprawa C-232/21

73. Okoliczności faktyczne leżące u podstaw tego odesłania prejudycjalnego w istotnym zakresie pokrywają się ze stanem faktycznym sprawy C-47/21. CR, AY, ML i BQ zawarli, działając jako konsumenci, w następstwie wniosków kredytowych złożonych odpowiednio w dniach 30 czerwca 2017 r., 28 marca 2017 r., 26 stycznia 2019 r. i 31 stycznia 2012 r., ze spółką Volkswagen Bank GmbH (w przypadku CR) lub z jej oddziałem, Audi Bank, umowy o kredyt w kwotach netto wynoszących 21 418,66 EUR, 28 671,25 EUR, 18 972,74 EUR i 30 208,10 EUR. Każda z tych umów o kredyt miała służyć finansowaniu zakupu używanego pojazdu mechanicznego wykorzystywanego do celów prywatnych. Cena sprzedaży pojazdu zakupionego przez CR wynosiła 30 490 EUR; przez AY – 31 920 EUR; przez ML – 28 030 EUR, zaś pojazdu zakupionego przez BQ – 27 750 EUR. CR, AY i ML świadczyli zaliczki na rzecz dealerów samochodowych i finansowali pozostałą część ceny sprzedaży, wraz z kwotą ubezpieczenia na życie i na wypadek niepełnosprawności, poprzez zaciągnięte przez siebie kredyty. BQ nie świadczył zaliczki i uiścił całą cenę zakupu pojazdu, wraz z kwotą ubezpieczenia na życie i na wypadek niepełnosprawności, ze środków pochodzących z kredytu.

74. Umowy o kredyt zawierają klauzulę identyczną lub bardzo podobną do tej, którą przedstawiono w pkt 61 niniejszej opinii.

75. Dealerzy samochodowi, od których zakupiono pojazdy, działali jako pośrednicy kredytowi banków w związku z przygotowaniem i zawarciem umów o kredyt oraz posługiwali się udostępnionymi przez te banki formularzami umowy. Kredyty miały zostać spłacone w 48 (w przypadku CR i AY), 36 (w przypadku ML) i 60 (w przypadku BQ) ratach miesięcznych. CR, AY, ML i BQ byli również zobowiązani do dokonania płatności końcowej w ustalonej kwocie.

76. Po uruchomieniu kredytów CR, AY, ML i BQ należycie uiszczali umówione raty miesięczne. Niemniej jednak wszyscy oni, odpowiednio w dniach 31 marca 2019 r., 13 czerwca 2019 r., 16 września 2019 r. i 20 września 2020 r., odstąpili od zawartych umów o kredyt. CR, ML i BQ zaoferowali, że zwrócą pojazdy na adres siedziby banku w zamian za jednoczesny zwrot zapłaconych przez siebie kwot. BQ spłacił kredyt w całości. Volkswagen Bank i Audi Bank nie uwzględniły żadnego z tych oświadczeń o odstąpieniu.

77. CR, AY, ML i BQ wytoczyli przeciwko Volkswagen Bank i Audi Bank powództwa przed sądem odsyłającym. Utrzymują oni, że skoro informacje o prawie do odstąpienia od umowy oraz inne obowiązkowe informacje nie zostały im należycie udzielone, termin na odstąpienie od umowy nie rozpoczął jeszcze biegu w dniach, w których każdy z nich odstąpił od swojej umowy o kredyt. CR domaga się w szczególności zwrotu dotychczas uiszczonych rat miesięcznych oraz zaliczki wpłaconej dealerowi samochodowemu, co ma nastąpić jednocześnie z oddaniem przez niego pojazdu lub – tytułem żądania ewentualnego – po oddaniu przez niego pojazdu. Ponadto zwraca się on o ustalenie, że nie jest zobowiązany do zapłaty odsetek od należności głównej ani rat z tytułu tej należności głównej począwszy od dnia odstąpienia od umowy, jak też o ustalenie, że bank pozostawał w zwłoce z odbiorem pojazdu. ML wysunął zasadniczo te same żądania co CR. AY zwraca się przede wszystkim o ustalenie, że począwszy od dnia odstąpienia od umowy nie jest już zobowiązany ani do zapłaty odsetek, ani do spłaty kapitału. BQ wnosi w szczególności o zwrot dotychczas zapłaconych rat miesięcznych oraz o ustalenie, że bank pozostawał w zwłoce z odbiorem pojazdu.

78. Volkswagen Bank i Audi Bank twierdzą przede wszystkim, że powództwa powinny zostać oddalone jako bezzasadne. Te banki utrzymują, że skoro skorzystały z wzorca ustawowego, to udzieliły CR, AY, ML i BQ wszystkich obowiązkowych informacji oraz że tym samym upłynął już 14-dniowy termin na odstąpienie od umowy. Jeśli chodzi o sytuację CR i AY, banki te argumentują pomocniczo, że oświadczenia o odstąpieniu od umowy zostały złożone po upływie terminu przewidzianego na ich złożenie, jak również, że zasadnie przyjęły, iż ci konsumenci nie będą wykonywać prawa do odstąpienia od umowy po tym, jak korzystali z pojazdów i regularnie płacili raty miesięczne. W odniesieniu do sytuacji ML i BQ banki te podnoszą dodatkowo, że nie pozostają w zwłoce z odbiorem pojazdów, ponieważ ci konsumenci nie złożyli im rzeczywistej oferty w rozumieniu § 294 BGB.

79. Sąd odsyłający wskazuje, że zgodnie z orzecznictwem Bundesgerichtshof (federalnego trybunału sprawiedliwości) kwestie utraty i nadużycia prawa do odstąpienia od umowy należy rozpatrywać przede wszystkim w świetle umów, które strony już w całości wykonały.

80. W tych okolicznościach Landgericht Ravensburg (sąd krajowy w Ravensburgu), ze względów zasadniczo podobnych do tych, które zreferowano w pkt 65–71 niniejszej opinii, postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału Sprawiedliwości z następującymi pytaniami prejudycjalnymi, przy czym brzmienie pytania pierwszego i trzeciego oraz pytań od czwartego do szóstego jest niemal takie samo jak pytań zadanych w sprawie C-47/21:

„1) […]

2) W przedmiocie obowiązkowych informacji w rozumieniu art. 10 ust. 2 dyrektywy [2008/48]:

a) Czy art. 10 ust. 2 lit. p) dyrektywy [2008/48] należy interpretować w ten sposób, że wysokość odsetek dziennych, którą należy podać w umowie o kredyt, musi wynikać matematycznie z uzgodnionej w umowie należnej stopy oprocentowania?

b) […]

Jeżeli na przynajmniej jedną z powyższych kwestii w pytaniu drugim lit. a) lub b) zostanie udzielona odpowiedź twierdząca:

c) Czy art. 14 ust. 1 zdanie drugie lit. b) dyrektywy [2008/48] należy interpretować w ten sposób, że termin do odstąpienia od umowy zaczyna bieg dopiero wtedy, gdy informacje, o których mowa w art. 10 ust. 2 dyrektywy [2008/48], zostały przekazane w całości i prawidłowo?

Jeżeli nie:

d) Jakie istotne kryteria przemawiają za tym, że termin do odstąpienia od umowy zaczyna biec pomimo podania niepełnych lub nieprawidłowych informacji?

Jeżeli na powyższe pytanie pierwsze lit. a) lub przynajmniej na jedną z kwestii w pytaniu drugim lit. a) lub b) zostanie udzielona odpowiedź twierdząca:

3) W przedmiocie utraty przewidzianego w art. 14 ust. 1 zdanie pierwsze dyrektywy [2008/48] prawa do odstąpienia od umowy:

a) […]

b) […]

c) […] Czy dotyczy to też umów zakończonych?

d) […] Czy dotyczy to też umów zakończonych?

e) […]

f) […]

4) W przedmiocie przyjęcia nadużycia prawa przy wykonywaniu przez konsumenta prawa do odstąpienia od umowy w rozumieniu art. 14 ust. 1 zdanie pierwsze dyrektywy [2008/48]:

a) […]

b) […]

c) […] Czy dotyczy to też umów zakończonych?

d) […] Czy dotyczy to też umów zakończonych?

e) […]

f) […]

5) […]

6) […]”.

IV. Postępowanie przed Trybunałem

81. Postanowieniem z dnia 22 kwietnia 2021 r. prezes Trybunału połączył sprawy C-38/21 i C-47/21 do celów pisemnego i ustnego etapu postępowania oraz wydania wyroku.

82. Postanowieniem z dnia 3 sierpnia 2021 r. sąd odsyłający wycofał pytanie drugie lit. a) w sprawie C-47/21, ponieważ spór w jednej z dwóch spraw rozpatrywanych w postępowaniu głównym został rozstrzygnięty polubownie.

83. W sprawie C-38/21 sąd odsyłający postanowił, postanowieniem odsyłającym z dnia 24 sierpnia 2021 r., o uzupełnieniu pierwotnego wniosku i o skierowaniu do Trybunału dodatkowych pytań prejudycjalnych.

84. Postanowieniem z dnia 31 maja 2022 r. Trybunał połączył sprawę C-232/21 i sprawy połączone C-38/21 i C-47/21 do celów ustnego etapu postępowania oraz wydania wyroku.

85. Uwagi na piśmie zostały przedstawione przez BMW Bank, C. Bank, Volkswagen Bank i Audi Bank, a także przez rząd niemiecki i Komisję Europejską. Wszyscy ci uczestnicy oraz CR udzielili na piśmie odpowiedzi na pytanie zadane przez Trybunał w dniu 31 maja 2022 r.

86. Na rozprawie w dniu 7 września 2022 r. CR, BMW Bank, C. Bank, Volkswagen Bank i Audi Bank, a także rząd niemiecki i Komisja przedstawili uwagi ustne i odpowiedzieli na pytania zadane przez Trybunał.

V. Analiza

87. Trybunał zwrócił się z wnioskiem o zbadanie w niniejszej opinii następujących pytań:

— pytania pierwszego w sprawach C-38/21, C-47/21 i C-232/21;

— pytania drugiego w sprawach C-38/21, C-47/21 i C-232/21 w zakresie, w jakim dotyczy ono rozpoczęcia biegu terminu na odstąpienie od umowy w przypadku udzielenia konsumentowi niepełnych lub w istotnym zakresie nieprawidłowych informacji;

— pytania czwartego w sprawach C-38/21, C-47/21 i C-232/21 w zakresie, w jakim dotyczy ono możliwości powołania się, ze względu na zachowanie konsumenta po odstąpieniu przez niego od umowy, na doktrynę nadużycia prawa w celu ograniczenia wykonywania prawa do odstąpienia od umowy, jak również znaczenia, jakie w tym kontekście należy przypisywać okoliczności, że umowa została w całości wykonana przez strony;

— pytania piątego w sprawach C-47/21 i C-232/21;

— pytań piątego, szóstego i siódmego w sprawie C-38/21.

88. Aby udzielić użytecznej odpowiedzi sądowi odsyłającemu, zaproponuję również, jakiej odpowiedzi należy udzielić na pytanie ósme w sprawie C-38/21.

89. Analiza tych pytań zostanie przeprowadzona w dwóch etapach. Najpierw zbadam wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym w sprawie C-38/21 i rozpocznę od pytania piątego, które dotyczy charakteru umowy leasingu z rozliczaniem przebiegu. Odpowiedź na to pytanie pozwoli rozstrzygnąć, które z pozostałych pytań wymagają odpowiedzi. Następnie odniosę się do pytań zadanych przez sąd odsyłający w sprawach C-47/21 i C-232/21.

A. Sprawa C-38/21

1. W przedmiocie pytania piątego w sprawie C-38/21

90. Poprzez to pytanie sąd odsyłający zmierza zasadniczo do ustalenia, czy umowa leasingu pojazdu mechanicznego z rozliczaniem przebiegu, taka jak ta będąca przedmiotem wytoczonego przed nim powództwa, jest objęta zakresem stosowania dyrektywy 2002/65, dyrektywy 2008/48 lub dyrektywy 2011/83.

91. Z informacji przedstawionych przez sąd odsyłający, BMW Bank i rząd niemiecki wynika, że celem takiej umowy jest umożliwienie leasingobiorcy korzystania, w zamian za zapłatę rat miesięcznych, z pojazdu mechanicznego przez okres od dwóch do trzech lat, z ograniczeniem liczby kilometrów, które może on przejechać. Po zakończeniu tego okresu leasingobiorca wypłaca leasingodawcy rekompensatę, jeżeli liczba przejechanych kilometrów przekracza uzgodniony limit. Jeżeli natomiast liczba przejechanych kilometrów jest niższa od tego uzgodnionego limitu, leasingodawca zwraca leasingobiorcy odpowiednią sumę. Leasingobiorca ponosi ryzyko utraty, uszkodzenia lub innego pogorszenia stanu pojazdu w okresie obowiązywania umowy i dlatego musi zapewnić pełne ubezpieczenie casco. Ponadto to leasingobiorca dochodzi roszczeń z tytułu wad wobec osób trzecich, w szczególności zaś wobec dealera samochodowego i producenta. Ani umowa leasingu z rozliczaniem przebiegu, ani jakakolwiek umowa odrębna nie przewidują obowiązku nabycia pojazdu przez leasingobiorcę. Wreszcie leasingobiorca nie składa żadnej gwarancji wartości końcowej na chwilę wygaśnięcia umowy; jest on zobowiązany do wyrównania utraty wartości tylko wówczas, gdy przy zwrocie pojazdu zostanie stwierdzone, że jego stan nie odpowiada jego wiekowi lub że przekroczony został uzgodniony w umowie limit kilometrów.

92. Proponuję dokonać analizy pytania piątego w sprawie C-38/21 w trzech etapach. Po pierwsze, zdecydowanie uważam, że umowa leasingu pojazdu mechanicznego z rozliczaniem przebiegu, taka jak ta opisana powyżej, nie jest objęta zakresem stosowania dyrektywy 2008/48[26]. W art. 2 ust. 1 dyrektywy 2008/48 jest mowa o „umowach o kredyt", które zdefiniowano w jej art. 3 lit. c). Z art. 2 ust. 2 lit. d) jasno wynika, że dyrektywa 2008/48 ma zastosowanie do umów leasingu jedynie wówczas, gdy sama taka umowa lub umowa odrębna przewiduje obowiązek nabycia przez leasingobiorcę przedmiotu umowy[27]. W związku z tym umowy leasingu można traktować jak umowy o kredyt na potrzeby stosowania dyrektywy 2008/48 wyłącznie w tych precyzyjnie wskazanych okolicznościach. Z postanowienia odsyłającego w sprawie C-38/21 wynika, że ani umowa leasingu z rozliczaniem przebiegu, ani jakakolwiek umowa odrębna nie przewiduje obowiązku nabycia pojazdu.

93. Nie podzielam przedstawionego przez sąd odsyłający argumentu, zgodnie z którym istnieje możliwość analogicznego stosowania przepisów dyrektywy 2008/48, ponieważ umowy leasingu z rozliczaniem przebiegu są zazwyczaj skonstruowane w taki sposób, aby zagwarantować pełną amortyzację kosztów związanych z korzystaniem z pojazdu w okresie leasingu. Dochodzę do tego wniosku z tego prostego powodu, że dyrektywa 2008/48 wyraźnie wyłącza ze swojego zakresu stosowania umowy leasingu nieprzewidujące obowiązku nabycia[28]. W każdym razie, jak słusznie zauważają BMW Bank i rząd niemiecki, w niniejszej sprawie nie mamy do czynienia z luką prawną, która mogłaby uzasadnić stosowanie odmiennych przepisów w drodze analogii.

94. Po drugie, co się tyczy kwestii stosowania dyrektywy 2002/65, zgodnie z art. 1 ust. 1 tego aktu prawnego jego przedmiotem jest zbliżenie przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich, dotyczących sprzedaży usług finansowych na odległość[29]. W art. 2 lit. b) dyrektywy 2002/65 „usługę finansową" zdefiniowano jako „wszelkie usługi o charakterze bankowym, kredytowym, ubezpieczeniowym, emerytalnym, inwestycyjnym lub płatniczym"[30].

95. Zgadzam się ze stanowiskiem rządu niemieckiego, który wskazuje, że umowa leasingu z rozliczaniem przebiegu, taka jak ta rozpatrywana w niniejszej sprawie, nie jest „[usługą] o charakterze bankowym" w rozumieniu art. 2 lit. b) dyrektywy 2002/65. Umowy tego rodzaju oferują niemal wyłącznie banki, których właścicielami są producenci pojazdów mechanicznych, tak jak ma to miejsce w niniejszej sprawie, lub przedsiębiorstwa specjalizujące się w leasingu pojazdów mechanicznych, na przykład przedsiębiorstwa prowadzące działalność w zakresie wynajmu samochodów. Umowy leasingu z rozliczaniem przebiegu nie stanowią zasadniczej części oferty banków, które można by określić mianem „tradycyjnych banków oferujących usługi dla ludności", choć ten wniosek powinien zostać zweryfikowany przez sąd odsyłający. Okoliczność, że bank jest stroną umowy leasingu pojazdu mechanicznego z rozliczaniem przebiegu, sama w sobie nie wystarcza do uznania jej za „usługę o charakterze bankowym". Jak wyjaśnię poniżej, aby tak było, umowa musi pełnić funkcję w zakresie finansowania.

[26] Takiego zdania są wszyscy uczestnicy, którzy przedstawili uwagi w sprawie C-38/21, oraz Bundesgerichtshof (federalny trybunał sprawiedliwości).

[27] Domniemywa się, że taki obowiązek istnieje, jeżeli kredytodawca decyduje o tym jednostronnie. W sprawie C-38/21 BMW Bank oświadcza, że nie mógł podjąć takiej jednostronnej decyzji. Rozstrzygnięcie tej kwestii należy do sądu odsyłającego.

[28] Zobacz podobnie i analogicznie wyrok z dnia 18 września 2019 r., Riel, C-47/18, EU:C:2019:754, pkt 43.

[29] W motywie 14 dyrektywy 2002/65 wskazano również, że owa dyrektywa „obejmuje wszystkie usługi finansowe, jakie mogą być świadczone na odległość".

[30] Identyczna definicja znajduje się w art. 2 pkt 12 dyrektywy 2011/83, której art. 3 ust. 3 lit. d) stanowi, że nie ma ona zastosowania do umów dotyczących usług finansowych.

96. Należy raczej ustalić, czy taka umowa leasingu może stanowić umowę o świadczenie „usługi o charakterze […] kredytowym” w rozumieniu art. 2 lit. b) dyrektywy 2002/65. Z uwagi na to, że w owej dyrektywie nie zdefiniowano pojęcia „kredytu”, na potrzeby jego interpretacji można by rozważyć odwołanie się do definicji „umowy o kredyt” zawartej w art. 3 lit. c) dyrektywy 2008/48. W świetle tego podejścia umowy leasingu, które nie przewidują obowiązku nabycia, nie dotyczą „usługi o charakterze kredytowym”, gdyż – jak wyjaśniono w pkt 92 niniejszej opinii – nie są one umowami o kredyt na potrzeby stosowania dyrektywy 2008/48. To rozwiązanie wydaje mi się cokolwiek nienaturalne, ponieważ nie da się wykluczyć, że przy uchwalaniu dyrektywy 2002/65 prawodawca przyjął szersze rozumienie pojęcia kredytu niż to, które przyjął w późniejszej dyrektywie 2008/48.

97. Podzielam pogląd uczestników, którzy przedstawili uwagi w sprawie C-38/21, że rozstrzygnięcie tej kwestii zależy od zidentyfikowania głównego celu umowy leasingu pojazdu mechanicznego z rozliczaniem przebiegu, która nie przewiduje obowiązku nabycia owego pojazdu mechanicznego. Moim zdaniem tylko wtedy, gdy taka umowa pełni przede wszystkim funkcję w zakresie finansowania, można uznać, że dotyczy ona usługi finansowej i że w związku z tym jest objęta zakresem stosowania dyrektywy 2002/65.

98. Zgadzam się z dokonaną przez BMW Bank i rząd niemiecki analizą, z której wynika, że głównym celem takiej umowy jest umożliwienie konsumentowi korzystania z wybranego przezeń pojazdu przez czas określony w zamian za comiesięczną zapłatę pewnej kwoty.

99. Prawdą jest, jak podnosi Komisja, że na podstawie umowy leasingu konsumentowi zostaje udzielona pomoc w finansowaniu, dzięki której uzyskuje on możliwość korzystania z towarów lub rzeczy. Umowa leasingu wchodzi w miejsce finansowania porozumienia w tym przedmiocie, które w przeciwnym razie musiałby zapewnić konsument. Jak również nieco dwuznacznie wskazuje Komisja, taka umowa stanowi środek „finansowania korzystania z pojazdu”.

100. Moim zdaniem umowa leasingu z rozliczaniem przebiegu, taka jak ta będąca przedmiotem postępowania głównego, nie spełnia, ściśle rzecz biorąc, w stosunku do konsumenta funkcji w zakresie finansowania w tym sensie, że umożliwia mu zakup pojazdu w drodze odroczonej płatności. Leasingodawca nie udostępnia konsumentowi kapitału na ten cel. Nabywa on pojazd i pozostaje jego właścicielem w okresie obowiązywania umowy leasingu z rozliczaniem przebiegu oraz po jego zakończeniu, niezależnie od tego, że to konsument dokonał wyboru pojazdu. Konsument nie amortyzuje w pełni kosztów, jakie leasingodawca poniósł w związku z nabyciem pojazdu, zaś płatności dokonywane na podstawie tej umowy niekoniecznie muszą rekompensować te koszty. Leasingodawca ponosi również ryzyko związane z wartością końcową pojazdu w momencie wygaśnięcia umowy. Jak słusznie zauważa rząd niemiecki, przewidziana w umowie leasingu rekompensata z tytułu niepełnego lub nadmiernego wykorzystania pojazdu nie stanowi dla leasingodawcy gwarancji korzyści w postaci konkretnej wartości końcowej lub pełnej amortyzacji kosztów związanych z eksploatacją tego pojazdu.

101. Komisja wskazuje też, że na podstawie takiej umowy konsument przyjmuje na siebie prawa i obowiązki, które zazwyczaj ma właściciel pojazdu, w tym także odpowiedzialność za zapłatę składek ubezpieczeniowych, kosztów utrzymania oraz podatków, jak również ryzyko utraty lub uszkodzenia. Ponadto to konsument dochodzi wobec osób trzecich wszelkich roszczeń z tytułu wad. Te prawa i obowiązki istnieją jednak w okresie korzystania z pojazdu, tak jak został on uzgodniony w umowie leasingu, i są ograniczone do ryzyka wynikającego z tego korzystania, które, koniec końców, jest sprawą pozostającą po stronie konsumenta.

102. W związku z tym uważam, że umowa leasingu pojazdu mechanicznego z rozliczaniem przebiegu, która nie przewiduje obowiązku nabycia, nie jest objęta zakresem stosowania dyrektywy 2002/65 [31].

103. Po trzecie, uważam, że taka umowa ma charakter umowy o świadczenie usług w rozumieniu dyrektywy 2011/83, którą stosuje się do „każdej umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem” [32]. W dyrektywie 2011/83 „umowę o świadczenie usług” zdefiniowano jako każdą umowę inną niż umowa sprzedaży w rozumieniu jej art. 2 pkt 5 [33], na mocy której przedsiębiorca świadczy lub zobowiązuje się do świadczenia usługi na rzecz konsumenta, a konsument płaci lub zobowiązuje się do zapłacenia jej ceny [34]. Do tego rodzaju umów niewątpliwie należą umowy, takie jak ta analizowana w sprawie C-38/21, na mocy których przedsiębiorca odpłatnie przenosi na konsumenta prawo do korzystania z pojazdu mechanicznego przez określony czas [35].

104. Dla pełności wywodu pragnę dodać, że moja analiza skłania mnie do przyjęcia wniosku, iż przedmiotowa umowa leasingu z rozliczaniem przebiegu nie służy jednocześnie celowi w zakresie finansowania oraz celowi w zakresie przeniesienia prawa do korzystania z pojazdu. Wynika stąd, że nie podzielam wyrażonego przez Komisję stanowiska, zgodnie z którym dyrektywę 2002/65 i dyrektywę 2011/83 stosuje się równolegle. Na przeszkodzie takiemu podejściu stoją dwie okoliczności. Zakres stosowania każdej z tych dyrektyw został precyzyjnie określony. Chodzi o jedną i niepodzielną umowę, na podstawie której konsument korzysta z pojazdu w zamian za wynagrodzenie. Jednoczesne stosowanie do tej umowy kilku dyrektyw naruszałoby zatem pewność prawa i utrudniło realizację celu polegającego na zapewnieniu wysokiego poziomu ochrony konsumentów.

105. W tych okolicznościach proponuję Trybunałowi, by na pytanie piąte w sprawie C-38/21 odpowiedział w ten sposób, że umowy leasingu pojazdów mechanicznych z rozliczaniem przebiegu, obowiązujące przez okres od około dwóch do trzech lat, zawarte z użyciem formularza, w którym wyłączono zwykłe prawo do wypowiedzenia, w sytuacji gdy w samych takich umowach lub w umowie odrębnej nie przewidziano obowiązku nabycia przez konsumenta przedmiotu umowy, przy czym istnienie takiego obowiązku domniemywa się, jeżeli leasingodawca decyduje o tym jednostronnie, i na podstawie których konsument musi zapewnić pełne ubezpieczenie casco pojazdu, a poza tym jest odpowiedzialny za dochodzenie praw z tytułu wad wobec osób trzecich (w szczególności wobec sprzedawcy i producenta pojazdu) oraz ponosi ryzyko utraty, uszkodzenia i innego obniżenia wartości, są objęte zakresem stosowania dyrektywy 2011/83. Nie są to ani umowy o kredyt w rozumieniu art. 3 lit. c) dyrektywy 2008/48, ani umowy o świadczenie usług finansowych w rozumieniu art. 2 pkt 12 dyrektywy 2011/83 i art. 2 lit. b) dyrektywy 2002/65.

[31] Na rozprawie Komisja przyznała z pewnymi oporami, że przedmiotowa umowa leasingu z rozliczaniem przebiegu wchodzi w zakres stosowania tej dyrektywy.

[32] Artykuł 3 ust. 1 dyrektywy 2011/83. Zgodnie z jej art. 3 ust. 3 lit. d) dyrektywa ta nie ma zastosowania do umów dotyczących usług finansowych.

[33] W art. 2 pkt 5 dyrektywy 2011/83 „umowę sprzedaży” zdefiniowano jako „każdą umowę, na mocy której przedsiębiorca przenosi lub zobowiązuje się do przeniesienia własności towarów na konsumenta, a konsument płaci lub zobowiązuje się do zapłacenia ich ceny, w tym również każdą umowę, której przedmiotem są zarówno towary, jak i usługi”.

[34] Wyrok z dnia 31 marca 2022 r., CTS Eventim, C-96/21, EU:C:2022:238, pkt 31 i przytoczone tam orzecznictwo. Z art. 2 pkt 6 dyrektywy 2011/83 wynika, że pojęcie „umowy o świadczenie usług” należy rozumieć jako obejmujące wszystkie umowy, które nie wchodzą w zakres pojęcia „umowy sprzedaży” (wyrok z dnia 12 marca 2020 r., Verbraucherzentrale Berlin, C-583/18, EU:C:2020:199, pkt 22).

[35] Jak wskazano w pkt 99 niniejszej opinii, przedmiotowa umowa leasingu z rozliczaniem przebiegu nie skutkuje przeniesieniem własności towarów. Bank pozostaje właścicielem pojazdu w okresie obowiązywania umowy i po jego zakończeniu.

2. W przedmiocie pytania szóstego w sprawie C-38/21

106. Poprzez to pytanie sąd odsyłający zmierza zasadniczo do ustalenia, czy w świetle okoliczności zawarcia przedmiotowej umowy leasingu z rozliczaniem przebiegu, które zostały opisane w pkt 42 niniejszej opinii, ową umowę należy uznać za „umowę zawieraną poza lokalem przedsiębiorstwa" w rozumieniu art. 2 pkt 8 dyrektywy 2011/83. Konkretniej rzecz ujmując, pragnie on ustalić, czy lokal dealera samochodowego, w którym konsument składa wniosek leasingowy dotyczący pojazdu, należy uważać za „lokal przedsiębiorstwa" danego przedsiębiorcy w rozumieniu art. 2 pkt 9 tej dyrektywy, jeżeli ów dealer bierze udział jedynie w przygotowaniu umowy i nie jest umocowany do jej zawarcia.

107. W art. 2 pkt 8 lit. a) dyrektywy 2011/83 „umowę zawieraną poza lokalem przedsiębiorstwa" zdefiniowano jako każdą umowę między przedsiębiorcą i konsumentem „zawartą przy jednoczesnej fizycznej obecności przedsiębiorcy i konsumenta, w miejscu, które nie jest lokalem przedsiębiorstwa danego przedsiębiorcy". Zgodnie z art. 2 pkt 9 lit. a) tej dyrektywy „lokal przedsiębiorstwa" oznacza „jakiekolwiek miejsca prowadzenia działalności detalicznej będące nieruchomościami, w których przedsiębiorca prowadzi swoją działalność na stałe".

108. Z motywu 22 dyrektywy 2011/83 wynika, że pojęcie „lokalu przedsiębiorstwa" należy rozumieć szeroko oraz że lokal przedsiębiorstwa osoby działającej w imieniu lub na rzecz przedsiębiorcy zdefiniowanego w tej dyrektywie należy uznać za lokal przedsiębiorstwa. Artykuł 2 pkt 2 dyrektywy 2011/83 zawiera definicję „przedsiębiorcy", za którego należy uważać każdą osobę fizyczną lub każdą osobę prawną, która działa – w tym również za pośrednictwem każdej innej osoby działającej w jej imieniu lub na jej rzecz – w celach związanych z jej działalnością handlową, gospodarczą, rzemieślniczą lub wykonywaniem wolnego zawodu, w związku z umowami objętymi zakresem tej dyrektywy.

109. Z powyższego można wywnioskować, że decydującym kryterium pozwalającym zakwalifikować lokal przedsiębiorstwa osoby działającej w charakterze pośrednika, którą w analizowanym przypadku jest dealer samochodowy, jako „lokal przedsiębiorstwa" danego przedsiębiorcy, jest to, czy ta osoba działa w imieniu lub na rzecz owego przedsiębiorcy.

110. W myśl motywu 16 dyrektywy 2011/83 nie ma ona wpływać na prawo krajowe dotyczące przedstawicielstwa prawnego, na przykład na przepisy określające, kogo uznaje się za osobę działającą w imieniu przedsiębiorcy lub na jego rzecz. Wynika stąd, że udzielenie odpowiedzi na to pytanie wymaga od sądu odsyłającego dokonania oceny, w świetle prawa krajowego, stosunku prawnego, jaki w okolicznościach niniejszej sprawy łączy dealera samochodowego z bankiem, jak również ustalenia, czy z owego stosunku można wywnioskować, iż ten pierwszy podmiot działał w imieniu lub na rzecz tego drugiego podmiotu.

111. Chodzi tu wprawdzie o kwestię prawa krajowego, jednak dyrektywa 2011/83 daje pewne wskazówki co do tego, jak należy przystąpić do jej badania. W tym względzie skoro w art. 2 pkt 8 lit. a) dyrektywy 2011/83 jest mowa o tym, że umowa zostaje „zawarta", wydaje mi się, iż dla uznania lokalu pośrednika za „lokal przedsiębiorstwa" danego przedsiębiorcy nie jest konieczne, aby owemu pośrednikowi należało wyraźnie zlecić zawarcie umowy z konsumentem.

112. Oznacza to, że udział pośrednika na etapie negocjowania umowy wystarcza do zrównania jego lokalu z lokalem przedsiębiorstwa danego przedsiębiorcy, o ile taki udział jest wystarczająco istotny i wiąże się z istnieniem po stronie pośrednika obowiązku udzielenia konsumentowi informacji, o których mowa w art. 5 dyrektywy 2011/83.

113. Wreszcie wydaje się, że w motywie 21 dyrektywy 2011/83 wskazano cel przyświecający przepisom regulującym „umowy zawierane poza lokalem przedsiębiorstwa”; zgodnie z brzmieniem tego motywu, w przypadku gdy konsument znajduje się poza lokalem przedsiębiorstwa danego przedsiębiorcy, może on być narażony na potencjalną presję psychologiczną lub element zaskoczenia, niezależnie od tego, czy wizyta przedsiębiorcy była przez konsumenta zamówiona, czy też nie [36]. Nie ulega wątpliwości, że te przepisy nie mają służyć ochronie konsumentów, którzy z własnej inicjatywy udają się do lokali, w których mogą się spodziewać, iż będą im składane propozycje zawarcia umowy. Nie jestem więc przekonany, że konsument zamierzający nabyć pojazd jest zaskoczony, gdy podczas wizyty w lokalu dealera samochodowego powiązanego z bankiem oferującym umowy leasingu zostaje mu złożona oferta zawarcia takiej umowy.

114. W tych okolicznościach proponuję Trybunałowi, by na pytanie szóste w sprawie C-38/21 udzielił następującej odpowiedzi: art. 2 pkt 9 dyrektywy 2011/83 należy interpretować w ten sposób, że lokal przedsiębiorstwa osoby działającej w imieniu lub na rzecz przedsiębiorcy, tak jak został on zdefiniowany w jej art. 2 pkt 2, należy uznać za „lokal przedsiębiorstwa” tego przedsiębiorcy. Do sądu odsyłającego należy ocena, czy w konkretnych okolicznościach sprawy oraz w świetle prawa krajowego pośrednik działał w imieniu lub na rzecz przedsiębiorcy w celu negocjowania lub zawarcia umowy leasingu z rozliczaniem przebiegu.

3. W przedmiocie pytania siódmego w sprawie C-38/21

115. Poprzez to pytanie sąd odsyłający zmierza do ustalenia, czy wyjątek od prawa do odstąpienia od umowy, który jest przewidziany w art. 16 lit. l) dyrektywy 2011/83, ma zastosowanie do umowy leasingu z rozliczaniem przebiegu, takiej jak ta rozpatrywana w postępowaniu głównym.

116. W art. 9–15 dyrektywy 2011/83 konsumentowi przyznano prawo do odstąpienia od umowy w przypadku zawarcia umowy zawieranej na odległość lub umowy zawieranej poza lokalem przedsiębiorstwa, zgodnie z definicjami tych pojęć zawartymi odpowiednio w jej art. 2 pkt 7 i 8, a także określono warunki i ustalenia dotyczące wykonywania tego prawa. Artykuł 16 dyrektywy 2011/83 przewiduje wyjątki od prawa do odstąpienia od umowy, w szczególności w odniesieniu do umów o świadczenie usług w zakresie najmu samochodów, które przewidują konkretny dzień lub okres świadczenia usługi. Wykładni tego przepisu należy dokonywać w sposób ścisły, ponieważ wprowadza on odstępstwo od przepisów prawa Unii dotyczących ochrony konsumentów [37].

117. Co się tyczy, po pierwsze, kwestii, czy umowy leasingu z rozliczaniem przebiegu są umowami o świadczenie usług w zakresie najmu samochodów, należy wskazać, że zgodnie z orzecznictwem pojęcie „usług w zakresie najmu samochodów” odnosi się do „udostępnieni[a] konsumentowi środka transportu” [38]. Trybunał orzekł również, że umowa najmu samochodu ma na celu umożliwienie przewozu pasażerów [39]. W świetle tych elementów na pierwszy rzut oka może się wydawać, że umowa leasingu z rozliczaniem przebiegu, która zmierza do udostępnienia konsumentowi pojazdu mechanicznego do korzystania, wchodzi w zakres pojęcia „świadczenia usług w zakresie najmu samochodów”.

[36] Wyrok z dnia 7 sierpnia 2018 r., Verbraucherzentrale Berlin, C-485/17, EU:C:2018:642, pkt 33, 34.

[37] Wyrok z dnia 14 maja 2020 r., NK (Projekt domu jednorodzinnego), C-208/19, EU:C:2020:382, pkt 40 i przytoczone tam orzecznictwo.

[38] Zobacz podobnie wyroki: z dnia 10 marca 2005 r., easyCar, C-336/03, EU:C:2005:150, pkt 23, 26, 27; z dnia 12 marca 2020 r., Verbraucherzentrale Berlin, C-583/18, EU:C:2020:199, pkt 30.

[39] Wyrok z dnia 12 marca 2020 r., Verbraucherzentrale Berlin, C-583/18, EU:C:2020:199, pkt 34.

118. Z motywu 49 dyrektywy 2011/83 wynika jednak, że jej art. 16 lit. l) ma na celu ochronę przedsiębiorców przed ryzykiem związanym z rezerwacją określonych zasobów, które w przypadku, gdyby istniała możliwość wykonania prawa do odstąpienia od umowy, mogłyby się dla niego okazać trudne do zbycia [40]. Podobnie w orzecznictwie Trybunału wskazuje się, że art. 16 lit. l) zmierza w szczególności do zapewnienia niektórym usługodawcom ochrony przed niewspółmiernymi konsekwencjami umożliwienia konsumentom rezygnacji z usługi z krótkim wyprzedzeniem, bez ponoszenia przez nich kosztów i podawania powodu [41]. W przeciwieństwie do Komisji nie jestem przekonany, że z takim ryzykiem lub z takimi niewspółmiernymi konsekwencjami mamy do czynienia w przypadku umowy leasingu pojazdu mechanicznego, gdyż leasingodawca, który pozostaje jego właścicielem, może, w sytuacjigdy wykonano prawo do odstąpienia od umowy, wykorzystać go w innym zakresie, na przykład oddać w najem lub odsprzedać. Dlatego też uważam, że wyjątek od prawa do odstąpienia od umowy, który jest przewidziany w art. 16 lit. l) dyrektywy 2011/83, nie ma zastosowania w sprawie takiej jak ta, która zawisła przed sądem odsyłającym. W tym kontekście pragnę również zauważyć, że okoliczność, iż ów wyjątek ma zastosowanie wówczas, gdy umowa przewiduje „konkretny dzień lub okres świadczenia usługi", oznacza, że zamiarem prawodawcy było objęcie nim wyłącznie krótkoterminowego najmu samochodów.

119. W tych okolicznościach proponuję Trybunałowi, by na pytanie siódme w sprawie C-38/21 udzielił następującej odpowiedzi: art. 16 lit. l) dyrektywy 2011/83 należy interpretować w ten sposób, że przewidziany w tym przepisie wyjątek nie ma zastosowania do umów leasingu pojazdów mechanicznych z rozliczaniem przebiegu.

4. W przedmiocie pytania ósmego w sprawie C-38/21

120. Poprzez to pytanie sąd odsyłający zmierza zasadniczo do ustalenia, czy umowę leasingu z rozliczaniem przebiegu, taką jak tę, która jest rozpatrywana w niniejszej sprawie, można uznać za „umowę zawieraną na odległość" w rozumieniu art. 2 lit. a) dyrektywy 2002/65 i art. 2 pkt 7 dyrektywy 2011/83, jeżeli konsument nawiązuje osobisty kontakt wyłącznie z pośrednikiem, który przygotowuje umowę i jest w stanie przekazać mu informacje na temat oferowanej usługi, ale nie jest umocowany do reprezentowania przedsiębiorcy przy zawieraniu tej umowy.

121. W art. 2 pkt 7 dyrektywy 2011/83 „umowę zawieraną na odległość" zdefiniowano jako każdą umowę zawartą między przedsiębiorcą i konsumentem w ramach zorganizowanego systemu sprzedaży lub świadczenia usług na odległość, bez jednoczesnej fizycznej obecności przedsiębiorcy i konsumenta, z wyłącznym wykorzystaniem jednego lub większej liczby środków porozumiewania się na odległość do chwili zawarcia umowy włącznie. Bardzo podobna definicja znajduje się w art. 2 lit. a) dyrektywy 2002/65 [42].

122. Uważam, że umowa nie jest zawierana z „wyłącznym" wykorzystaniem jednego lub większej liczby środków porozumiewania się na odległość „do chwili" jej zawarcia, jeżeli pośrednik, działający w imieniu lub na rzecz przedsiębiorcy, brał udział w negocjowaniu tej umowy w ten sposób, iż udzielił konsumentowi, w jego obecności, szczegółowych informacji na temat treści umowy oraz odpowiedział na jego pytania.

[40] Wyrok z dnia 31 marca 2022 r., CTS Eventim, C-96/21, EU:C:2022:238, pkt 44.

[41] Zobacz analogicznie wyrok z dnia 10 marca 2005 r., easyCar, C-336/03, EU:C:2005:150, pkt 28.

[42] W ramach swojej analizy ograniczę się do art. 2 pkt 7 dyrektywy 2011/83, ponieważ moim zdaniem dyrektywa 2002/65 nie ma zastosowania do przedmiotowej umowy leasingu z rozliczaniem przebiegu.

123. Na gruncie art. 2 pkt 2 dyrektywy 2011/83 za przedsiębiorcę uważa się każdą osobę, która działa w jego imieniu lub na jego rzecz. Nie wydaje mi się, aby za decydującą należało uznać okoliczność, że taka osoba nie jest umocowana do działania w imieniu lub na rzecz przedsiębiorcy w celu zawarcia umowy; wystarczający jest jej udział w tym charakterze na etapie negocjacji. W tym względzie z motywu 20 dyrektywy 2011/83 wynika, że choć definicja umowy zawieranej na odległość obejmuje również sytuacje, w których konsument udaje się do lokalu przedsiębiorstwa w celu uzyskania informacji o towarach lub usługach, a następnie negocjuje i zawiera umowę na odległość, to umowa negocjowana w lokalu przedsiębiorstwa danego przedsiębiorcy i zawarta przy użyciu środków porozumiewania się na odległość nie jest uważana za umowę zawieraną na odległość.

124. W niniejszej sprawie z opisu stanu faktycznego przedstawionego przez sąd odsyłający wynika, że dealer samochodowy, w obecności VK, skalkulował poszczególne elementy umowy leasingu z rozliczaniem przebiegu (okres zobowiązania leasingowego, wysokość wpłaty własnej i kwotę rat miesięcznych), omówił je z VK oraz był upoważniony do odpowiadania na wszystkie pytania VK, a także był w stanie to uczynić. W tych okolicznościach można by uznać, że VK nie tyle uzyskiwał informacje o umowie leasingu z rozliczaniem przebiegu, lecz brał „fizyczny" udział w prowadzonych z dealerem samochodowym negocjacjach dotyczących tej umowy, której nie należy zatem traktować jako umowy zawieranej na odległość. Do sądu odsyłającego należy ustalenie, w świetle prawa krajowego i konkretnych okoliczności sprawy, czy ten dealer był upoważniony do działania w imieniu lub na rzecz banku, przynajmniej w celu negocjowania przedmiotowej umowy leasingu z rozliczaniem przebiegu, oraz czy ten dealer był zaangażowany w stopniu pozwalającym uznać jego udział za równoznaczny z negocjacjami.

125. Tytułem uzupełnienia pragnę zauważyć, że sąd odsyłający nie wskazuje, czy umowa została zawarta w ramach „zorganizowanego systemu sprzedaży lub świadczenia usług na odległość"[43]. Zadanie ustalenia, czy ta okoliczność występuje, również należy do tego sądu.

126. W związku z powyższym proponuję Trybunałowi, by na pytanie ósme w sprawie C-38/21 udzielił następującej odpowiedzi: art. 2 pkt 7 dyrektywy 2011/83 należy interpretować w ten sposób, że umowy nie można uznać za umowę zawieraną na odległość, jeżeli osoba działająca w imieniu lub na rzecz przedsiębiorcy bierze udział w negocjowaniu tej umowy w fizycznej obecności konsumenta. Do sądu odsyłającego należy ustalenie, czy – w konkretnych okolicznościach sprawy oraz w świetle prawa krajowego – pośrednik działał w imieniu lub na rzecz przedsiębiorcy w celu negocjowania umowy leasingu z rozliczaniem przebiegu.

5. Wniosek częściowy

127. Na wypadek gdyby – w świetle odpowiedzi udzielonych przez Trybunał – sąd odsyłający miał uznać, że przedmiotowa umowa leasingu z rozliczaniem przebiegu stanowi umowę zawieraną poza lokalem przedsiębiorstwa lub umowę zawieraną na odległość oraz że wyjątek od prawa do odstąpienia od umowy przewidziany w art. 16 lit. l) dyrektywy 2011/83 nie ma do tej umowy zastosowania, to powinien on co do zasady stwierdzić, iż prawo to przysługiwało VK na podstawie jej art. 9 ust. 1[44].

[43] Zobacz art. 2 pkt 7 dyrektywy 2011/83.

[44] Gdyby natomiast sąd odsyłający miał uznać, że przedmiotowa umowa leasingu z rozliczaniem przebiegu nie stanowi umowy zawieranej poza lokalem przedsiębiorstwa lub umowy zawieranej na odległość albo że wprawdzie stanowi ona taką umowę, ale ma do niej zastosowanie wyjątek od prawa do odstąpienia od umowy przewidziany w art. 16 lit. l) dyrektywy 2011/83, to powinien on, co do zasady, stwierdzić, iż to prawo nie przysługiwało VK.

128. W takich okolicznościach sąd odsyłający powinien jeszcze zbadać, czy VK wykonał to prawo w terminie zakreślonym w art. 9 ust. 2 dyrektywy 2011/83, ewentualnie w związku z jej art. 10. Ponieważ nie można wykluczyć, że VK przysługiwało takie prawo do odstąpienia od umowy, pytania trzecie i czwarte, które sąd odsyłający zadał w sprawie C-38/21, są istotne dla rozstrzygnięcia sporu w postępowaniu głównym [45]. Jeśli chodzi o odpowiedź na pytanie czwarte w sprawie C-38/21, o którego zbadanie poprosił mnie Trybunał, odsyłam do analizy analogicznego pytania w sprawach C-47/21 i C-232/21, którą przedstawiam w pkt 149–158 niniejszej opinii.

B. Sprawy C-47/21 i C-232/21

1. W przedmiocie pytania pierwszego w sprawach C-47/21 i C-232/21

129. Pytanie pierwsze w sprawie C-47/21 i C-232/21 dotyczy zasadniczo tego, czy dyrektywa 2008/48 stoi na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu ustanawiającemu domniemanie prawne, że przedsiębiorca dochowuje spoczywającego na nim obowiązku przekazania konsumentowi informacji o prawie do odstąpienia od umowy, jeżeli zamieszcza w umowie klauzulę odpowiadającą wzorcowi ustawowemu, który nie spełnia wymogów określonych w tej dyrektywie. Jeżeli tak jest, to czy sąd odsyłający powinien odstąpić od stosowania tego uregulowania krajowego?

130. Jeśli chodzi o część pierwszą tego pytania, to umowy o kredyt będące przedmiotem spraw C-47/21 i C-232/21 zawierają klauzulę przewidującą, że termin na odstąpienie od umowy rozpoczyna bieg po zawarciu umowy, ale nie wcześniej niż kredytobiorca otrzyma wszystkie obowiązkowe informacje, o których mowa w § 492 ust. 2 BGB. Przepis ten odsyła do norm zawartych w art. 247 §§ 6–13 EGBGB, które z kolei odsyłają do innych przepisów BGB. Tego rodzaju klauzula jest praktycznie identyczna z klauzulą, którą Trybunał uznał za sprzeczną z art. 10 ust. 2 lit. p) dyrektywy 2008/48w wyroku Kreissparkasse Saarlouis [46].

131. Klauzula zawarta we wspomnianych umowach o kredyt odpowiada również wzorcowi określonemu w ówcześnie obowiązującej wersji załącznika 7 do EGBGB [47]. W art. 247 § 6 ust. 2 zdanie trzecie i w art. 247 § 12 ust. 1 zdanie trzecie EGBGB ustanowiono domniemanie zgodności z prawem, w myśl którego umowa zawierająca klauzulę odpowiadającą temu wzorcowi spełnia ustawowe wymogi w zakresie udzielenia informacji o prawie do odstąpienia od umowy.

132. Co się tyczy informacji określonych w art. 10 dyrektywy 2008/48, Trybunał orzekł, że jej art. 10 ust. 2 lit. p) stoi na przeszkodzie temu, by umowa o kredyt zawierała odesłanie do przepisu krajowego, który sam odsyła do innych przepisów prawa krajowego. Wynika z tego, że uregulowanie krajowe ustanawiające domniemanie zgodności z prawem, o którym mowa w pkt 131 niniejszej opinii, również jest niezgodne z tą dyrektywą. Wydaje się, że większość uczestników postępowania przed Trybunałem podziela ten pogląd. Rząd niemiecki podkreślił też,

[45] W uzupełnieniu do pierwotnego wniosku sąd odsyłający wskazuje, że w razie uznania przez Trybunał, iż przedmiotowa umowa leasingu z rozliczaniem przebiegu nie jest objęta zakresem stosowania dyrektywy 2008/48, pytania pierwsze i drugie w sprawie C-38/21 przestają mieć znaczenie dla wydania rozstrzygnięcia.

[46] Zobacz przypis 16 niniejszej opinii.

[47] W chwili zaistnienia okoliczności faktycznych w postępowaniach głównych wzorzec zamieszczony w załączniku 7 do EGBGB nie zawierał wszystkich informacji, których należy udzielić kredytobiorcy, lecz jedynie odsyłał do § 492 ust. 2 BGB.

zarówno w uwagach na piśmie, jak i na rozprawie, że wzorzec ustawowy zawarty w załączniku 7 do EGBGB został zmieniony ze skutkiem od dnia 15 czerwca 2021 r. w celu dostosowania się do wykładni przyjętej przez Trybunał w wyroku Kreissparkasse Saarlouis [48].

133. Druga część tego pytania dotyczy skutków prawnych stwierdzenia niezgodności z dyrektywą 2008/48 domniemania zgodności z prawem ustanowionego w art. 247 § 6 ust. 2 zdanie trzecie i art. 247 § 12 ust. 1 zdanie trzecie EGBGB.

134. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem dokonana przez Trybunał wykładnia przepisu prawa Unii wyjaśnia i precyzuje znaczenie oraz zakres tego przepisu, tak jak powinien lub powinien był on być rozumiany i stosowany od chwili jego wejścia w życie. Sądy powinny stosować zinterpretowany w ten sposób przepis również do stosunków prawnych powstałych po wejściu w życie tego przepisu i przed wydaniem orzeczenia w sprawie wniosku o dokonanie wykładni, jeżeli w pozostałym zakresie spełnione są przesłanki wszczęcia przed właściwym sądem postępowania w sprawie związanej ze stosowaniem takiego przepisu [49]. Z utrwalonego orzecznictwa wynika też, że obowiązkiem sądów krajowych jest dokonywanie wykładni ich prawa krajowego w możliwie najszerszym zakresie zgodnej z prawem Unii i przyznanie jednostkom możliwości uzyskania odszkodowania, w przypadku gdy ich prawa zostały naruszone przez naruszenie prawa Unii, które można przypisać państwu członkowskiemu [50]. W tym względzie sąd krajowy nie ma żadnych racjonalnych podstaw, aby twierdzić, iż nie może dokonać wykładni przepisu prawa krajowego zgodnie z prawem Unii jedynie ze względu na to, że do tej pory interpretowano ten przepis w sposób, który nie jest zgodny z tym prawem [51].

135. Spoczywający na sądzie krajowym obowiązek odniesienia się do treści dyrektywy przy dokonywaniu wykładni i stosowaniu odpowiednich przepisów prawa krajowego jest jednak ograniczony przez ogólne zasady prawa. Nie może on ponadto służyć jako podstawa dla dokonywania wykładni prawa krajowego contra legem [52]. W niniejszych sprawach sąd odsyłający wskazuje, że Bundesgerichtshof (federalny trybunał sprawiedliwości) orzekł, iż wykładnia spornych przepisów krajowych zgodna z dyrektywą 2008/48 nie jest możliwa, wobec czego byłaby ona contra legem. Z tym poglądem zgadzają się C. Bank, Volkswagen Bank, Audi Bank i rząd niemiecki.

136. W przypadku gdy sąd krajowy, do którego należy w ramach jego kompetencji stosowanie przepisów prawa Unii, nie ma możliwości dokonania wykładni uregulowania krajowego w sposób zgodny z wymogami określonymi w prawie Unii, jest on zobowiązany, zgodnie z zasadą pierwszeństwa prawa Unii, zapewnić pełną skuteczność tych przepisów, w razie konieczności z własnej inicjatywy nie stosując wszelkich z nimi sprzecznych przepisów prawa krajowego, także późniejszych, bez konieczności żądania uprzedniego uchylenia lub oczekiwania na uprzednie uchylenie tych przepisów w drodze ustawodawczej lub w jakimkolwiek innym trybie konstytucyjnym [53]. Niemniej jednak na przepis prawa Unii, który nie wywiera bezpośredniego skutku, nie można w ten sposób się powoływać w ramach sporu objętego prawem Unii w celu wyłączenia stosowania sprzecznego z nim przepisu prawa krajowego [54].

48 Zobacz przypis 16 niniejszej opinii.

49 Wyrok z dnia 5 września 2019 r., Pohotovosť, C-331/18, EU:C:2019:665, pkt 53 i przytoczone tam orzecznictwo.

50 Wyrok z dnia 18 stycznia 2022 r., Thelen Technopark Berlin, C-261/20, EU:C:2022:33, pkt 26 i przytoczone tam orzecznictwo.

51 Wyrok z dnia 5 września 2019 r., Pohotovosť, C-331/18, EU:C:2019:665, pkt 55.

52 Wyrok z dnia 18 stycznia 2022 r., Thelen Technopark Berlin, C-261/20, EU:C:2022:33, pkt 28 i przytoczone tam orzecznictwo.

53 Wyrok z dnia 24 czerwca 2019 r., Popławski, C-573/17, EU:C:2019:530, pkt 58 i przytoczone tam orzecznictwo.

54 Ibidem, pkt 62.

137. W niniejszych sprawach nie powstaje konieczność zbadania, czy rozpatrywane przepisy dyrektywy 2008/48 mają skutek bezpośredni. Jak niedawno przypomniał Trybunał w wyroku Thelen Technopark Berlin [55] i jak w swoich uwagach na piśmie zauważyły C. Bank, Volkswagen Bank, Audi Bank, rząd niemiecki i Komisja, z utrwalonego orzecznictwa wynika, że dyrektywa nie może sama w sobie tworzyć obowiązków wobec jednostki, w związku z czym nie można powoływać się na dyrektywę jako taką przeciwko jednostce przed sądami krajowymi. Z uwagi na fakt, że stronami sporów w postępowaniach głównych są konsumenci i banki prywatne, nie można wymagać, wyłącznie w drodze powołania się na dyrektywę 2008/48, aby sąd odsyłający odstąpił od stosowania spornych przepisów krajowych.

138. Jak w uwagach na piśmie zauważyła Komisja, Republika Federalna Niemiec może jednak ponosić odpowiedzialność pozaumowną z tej przyczyny, że jej uregulowanie krajowe było sprzeczne z dyrektywą 2008/48. W wyroku Thelen Technopark Berlin [56] Trybunał przypomniał też, że poszkodowany w wyniku niezgodności prawa krajowego z prawem Unii może powołać się na orzecznictwo wynikające z wyroku Francovich i in. [57] w celu uzyskania odpowiedniego naprawienia poniesionej wskutek tego szkody.

139. W świetle powyższego proponuję Trybunałowi, by na pytanie pierwsze w sprawach C-47/21 i C-232/21 udzielił następującej odpowiedzi: art. 10 ust. 2 lit. p) dyrektywy 2008/48 w związku z jej art. 14 ust. 1 należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie uregulowaniom krajowym, takim jak te rozpatrywane w postępowaniach głównych, które przewidują domniemanie zgodności z prawem, w myśl którego gdy umowa o kredyt zawiera klauzulę odpowiadającą wzorcowi ustawowemu, to taka klauzula czyni zadość krajowym wymogom ustawowym dotyczącym informacji o prawie do odstąpienia od umowy, choć nie spełnia ona wymogów określonych w art. 10 ust. 2 lit. p) tej dyrektywy. Sąd krajowy rozpoznający spór między podmiotami prywatnymi nie jest zobowiązany, wyłącznie na podstawie prawa Unii, odstąpić od stosowania takich uregulowań krajowych, nawet jeżeli są one sprzeczne z art. 10 ust. 2 lit. p) dyrektywy 2008/48, bez uszczerbku dla przysługującego stronie poszkodowanej w wyniku niezgodności prawa krajowego z prawem Unii prawa do dochodzenia naprawienia poniesionej wskutek tego szkody.

140. Uważam, że w świetle odpowiedzi, jakiej proponuję udzielić na niniejsze pytanie, nie ma potrzeby rozstrzygania w przedmiocie złożonego przez rząd niemiecki wniosku o ograniczenie w czasie skutków wyroku Trybunału do daty jego wydania. Można zauważyć, iż ten wniosek został złożony na wypadek, gdyby Trybunał uznał, że „instytucja domniemania zgodności z prawem jako taka, to znaczy niezależnie od faktu, czy owo domniemanie znajduje zastosowanie w warunkach zgodnych z art. 10 i 14 dyrektywy [2008/48], jest sprzeczna z prawem Unii", albo że to domniemanie nie powinno być stosowane, ponieważ jest sprzeczne z art. 10 ust. 2 lit. p) dyrektywy 2008/48, który to przepis stosuje się bezpośrednio. Żadna z tych sytuacji nie występuje w niniejszej sprawie.

2. W przedmiocie pytania drugiego w sprawach C-47/21 i C-232/21

141. Pytanie drugie, które dzieli się na kilka części, dotyczy informacji, które muszą być zamieszczone w umowach o kredyt konsumencki zgodnie z art. 10 ust. 2 dyrektywy 2008/48. Sąd odsyłający zastanawia się w szczególności, czy termin na odstąpienie od umowy rozpoczyna bieg,

[55] Wyrok z dnia 18 stycznia 2022 r., Thelen Technopark Berlin, C-261/20, EU:C:2022:33, pkt 32 i przytoczone tam orzecznictwo.

[56] Ibidem, pkt 41 i przytoczone tam orzecznictwo.

[57] Wyrok z dnia 19 listopada 1991 r., Francovich i in., C-6/90 i C-9/90, EU:C:1991:428.

zgodnie z art. 14 ust. 1 owej dyrektywy, dopiero wówczas, gdy przekazane informacje są pełne i prawidłowe. Jeżeli tak nie jest, zapytuje on, jakie kryteria stosuje się na potrzeby określenia, kiedy ten termin na odstąpienie od umowy rozpoczął swój bieg.

142. Celem wymogu wskazania w umowie o kredyt w sposób jasny i zwięzły informacji określonych w art. 10 ust. 2 dyrektywy 2008/48 jest umożliwienie konsumentom poznania ich praw i obowiązków wynikających z tej umowy [58]. Znajomość i dobre zrozumienie przez konsumenta tych informacji są konieczne dla prawidłowego wykonania umowy, a w szczególności dla korzystania z praw konsumenta, w tym prawa do odstąpienia od umowy [59]. Jak zauważył Trybunał w wyroku Kreissparkasse Saarlouis, wymóg ten przyczynia się do realizacji celu dyrektywy 2008/48, który polega na ustanowieniu w odniesieniu do kredytu konsumenckiego pełnej i bezwzględnie wiążącej harmonizacji w pewnych kluczowych obszarach, uznanej za niezbędną do zapewnienia wszystkim konsumentom w Unii wysokiego i równoważnego poziomu ochrony ich interesów oraz ułatwienia powstania dobrze funkcjonującego wewnętrznego rynku kredytów konsumenckich [60].

143. Jak słusznie zauważa Komisja w swoich uwagach na piśmie, art. 10 ust. 2 dyrektywy 2008/48 stanowi wyraz systemu ochrony leżącego u podstaw tej dyrektywy, który opiera się na założeniu, że konsument znajduje się w gorszym położeniu niż kredytodawca, zarówno pod względem możliwości negocjacyjnych, jak i ze względu na stopień poinformowania, i w związku z tym godzi się na postanowienia umowne sporządzone uprzednio przez kredytodawcę, nie mając wpływu na ich treść [61].

144. W myśl art. 10 ust. 2 w związku z art. 14 ust. 1 akapit drugi dyrektywy 2008/48 wynoszący 14 dni termin na odstąpienie od umowy rozpoczyna bieg w dniu zawarcia umowy o kredyt, o ile zawiera ona wszystkie obowiązkowe informacje. Jeżeli w tym dniu konsumentowi nie zostanie udzielona którakolwiek z obowiązkowych informacji, ów 14-dniowy termin na odstąpienie od umowy rozpoczyna bieg w dniu, w którym konsument otrzyma brakujące informacje.

145. W świetle celu przyświecającego art. 10 ust. 2 dyrektywy 2008/48, który został przedstawiony w pkt 142 niniejszej opinii, oraz faktu, że informacje, o których mowa w tym przepisie, mają być określone „w sposób jasny i zwięzły", uważam, podobnie jak Komisja, iż należy uznać, że obowiązkowe informacje nie zostały zamieszczone w rozumieniu tej dyrektywy, jeżeli są one tak niepełne lub w tak istotnym zakresie nieprawidłowe, iż ich treść wprowadza konsumenta w błąd co do jego praw i obowiązków [62]. Do sądu krajowego należy ustalenie, czy rzeczywiście tak jest w analizowanym przypadku.

146. Nie przekonuje mnie argument, jaki C. Bank, Volkswagen Bank, Audi Bank i rząd niemiecki próbują wywieść z faktu, że prawo krajowe przewiduje już sankcje w razie zamieszczenia w umowie o kredyt nieprawidłowych obowiązkowych informacji, zgodnie z którym to argumentem nieproporcjonalne byłoby wymaganie, aby termin na odstąpienie od umowy nie

[58] Zobacz: motyw 31 dyrektywy 2008/48; wyrok Kreissparkasse Saarlouis, pkt 35 i przytoczone tam orzecznictwo. Zobacz także opinia rzecznika generalnego G. Hogana w sprawach połączonych Volkswagen Bank i in., C-33/20, C-155/20 i C-187/20, EU:C:2021:629, pkt 46.

[59] Wyrok Kreissparkasse Saarlouis, pkt 45.

[60] Ibidem, pkt 36 i przytoczone tam orzecznictwo. Zobacz także motyw 9 dyrektywy 2008/48.

[61] Zobacz analogicznie wyrok z dnia 1 października 2015 r., ERSTE Bank Hungary, C-32/14, EU:C:2015:637, pkt 39 i przytoczone tam orzecznictwo.

[62] Co się tyczy tej ostatniej kwestii, można zauważyć, że w wyroku Home Credit Slovakia Trybunał orzekł, iż niektóre informacje określone w art. 10 ust. 2 dyrektywy 2008/48 mogą nie mieć, ze względu na swój charakter, wpływu na zdolność konsumenta do oceny ciążącego na nim zobowiązania. Jest tak chociażby w przypadku nazwy i adresu właściwego organu nadzorczego, o których mowa w art. 10 ust. 2 lit. v) tej dyrektywy (wyrok z dnia 9 listopada 2016 r., C-42/15, EU:C:2016:842, pkt 72).

rozpoczynał biegu zgodnie z art. 14 ust. 1 akapit drugi lit. b) dyrektywy 2008/48. Nierozpoczęcie biegu owego terminu na odstąpienie od umowy stanowi bezpośrednią konsekwencję nieprzekazania przez kredytodawcę konsumentowi obowiązkowych informacji określonych w art. 10 ust. 2 tej dyrektywy. Z racji faktu, że przewiduje ona harmonizację pełną, państwa członkowskie nie mogą pominąć ani odstąpić od stosowania art. 14 ust. 1 dyrektywy 2008/48. Dlatego też tego wymogu nie można, z zastrzeżeniem, które przedstawiono w pkt 145 niniejszej opinii, uznać za nieproporcjonalny.

147. Pragnę dodać, że – wbrew temu, co twierdzą pozwane banki – nie może być mowy o powstaniu „nieograniczonego w czasie prawa do odstąpienia od umowy". Jak wyjaśnię w pkt 150 niniejszej opinii, gdy strony wykonają umowę w całości, przewidziane w art. 14 dyrektywy 2008/48 prawo do odstąpienia od umowy nie może już być wykonane.

148. W świetle powyższego proponuję Trybunałowi, by na pytanie drugie w sprawach C-47/21 i C-232/21 udzielił następującej odpowiedzi: art. 14 ust. 1 akapit drugi lit. b) dyrektywy 2008/48 należy interpretować w ten sposób, że termin na odstąpienie od umowy rozpoczyna bieg dopiero z chwilą otrzymania przez konsumenta pełnych i w istotnym zakresie prawidłowych obowiązkowych informacji wymaganych na podstawie art. 10 ust. 2 tej dyrektywy, chyba że niepełny lub nieprawidłowy charakter udzielonych informacji nie wpływa na zdolność konsumenta do oceny zakresu jego praw i obowiązków, czego ocena należy do sądu odsyłającego.

3. W przedmiocie pytania czwartego w sprawach C-47/21 i C-232/21

149. Poprzez pytanie czwarte w sprawach C-47/21 i C-232/21[63] sąd odsyłający zmierza do ustalenia, czy i w jakich okolicznościach wykonanie przez konsumenta prawa do odstąpienia od umowy w przypadku umowy o kredyt konsumencki może zostać uznane za nadużycie. Trybunał zwrócił się do mnie, abym w tym względzie przeanalizował dwa aspekty, przy czym pierwszy z nich dotyczy możliwości uzasadnienia ograniczenia wykonywania prawa do odstąpienia od umowy ze względu na zachowanie konsumenta po odstąpieniu od umowy, natomiast drugi odnosi się do kwestii, czy konsument może wykonać przysługujące mu prawo do odstąpienia od umowy wówczas, gdy strony wykonały umowę o kredyt w całości[64].

150. Jeśli chodzi o ów drugi aspekt, zgadzam się z podejściem przyjętym przez rzecznika generalnego G. Hogana w opinii w sprawie Volkswagen Bank i in.[65] Stwierdziwszy, że w art. 14 ust. 1 dyrektywy 2008/48 ustanowiono prawo do *odstąpienia od umowy*, a nie prawo do *żądania jej unieważnienia*, oraz że wykonanie umowy stanowi naturalny mechanizm wygaśnięcia zobowiązań umownych, uznał on, iż ów przepis należy interpretować w ten sposób, że z przewidzianego w nim prawa do odstąpienia od umowy nie można skorzystać, jeżeli umowa o kredyt została już w całości wykonana przez obie strony. Sformułowany przez niego wniosek znajduje potwierdzenie w motywie 34 dyrektywy 2008/48. Wskazano w nim, że dyrektywa 2008/48 ustanawia prawo do odstąpienia od umowy na warunkach zbliżonych do przewidzianych w dyrektywie 2002/65, której art. 6 ust. 2 lit. c) stanowi, iż przewidzianego w niej prawa do odstąpienia od umowy nie stosuje się do „umów, których wykonanie zostało już w pełni zakończone przez obie strony na wyraźne życzenie konsumenta, zanim konsument wykona prawo odstąpienia". Rzecznik generalny G. Hogan zauważył ponadto, że obowiązki informacyjne

[63] Jak zauważono w pkt 128 niniejszej opinii, przedstawione poniżej rozważania dotyczą w równym stopniu pytania piątego w sprawie C-38/21.

[64] Ten drugi aspekt jest istotny w kontekście sprawy C-232/21 oraz sytuacji BQ, który spłacił cały zaciągnięty kredyt.

[65] Opinia rzecznika generalnego G. Hogana w sprawach połączonych Volkswagen Bank i in., C-33/20, C-155/20 i C-187/20, EU:C:2021:629, pkt 106–108.

ustanowione w art. 10 dyrektywy 2008/48 mają na celu umożliwienie konsumentom poznania zakresu ich praw i obowiązków w okresie wykonywania umowy. Owe obowiązki przestają mieć jakiekolwiek znaczenie po wykonaniu umowy w całości.

151. Co się natomiast tyczy owego pierwszego aspektu, Trybunał zauważył najpierw, w wyroku Volkswagen Bank i in., że dyrektywa 2008/48 nie zawiera przepisów regulujących kwestię nadużywania przez konsumenta praw przyznanych mu przez tę dyrektywę, po czym potwierdził ogólną zasadę prawa Unii, zgodnie z którą norma tego prawa nie może być powoływana w celach noszących znamiona oszustwa lub nadużycia [66]. Zbadał on więc, czy wykonanie przez konsumenta przysługującego mu prawa do odstąpienia od umowy na podstawie art. 14 ust. 1 tej dyrektywy nie ulega ograniczeniu w efekcie zastosowania w okolicznościach owej sprawy tej zasady ogólnej [67].

152. Przeprowadzenie tej analizy powierzam Trybunałowi. W art. 14 dyrektywy 2008/48 w sposób wyraźny przyznano konsumentowi prawo do odstąpienia od umowy o kredyt. Wykonywanie tego prawa musi być zgodne z prawem Unii, którego integralną częścią jest ogólny zakaz nadużycia prawa. Ponownie zgadzam się ze stanowiskiem zaprezentowanym w opinii rzecznika generalnego G. Hogana w sprawie Volkswagen Bank i in., w myśl którego w dziedzinach regulowanych prawem Unii możliwość powołania się na noszące znamiona nadużycia skorzystanie z uprawnienia wywiedzionego z tego prawa musi być oceniane wyłącznie w świetle tej zasady, a nie w świetle ewentualnych wymogów prawa krajowego [68].

153. W wyroku Cussens i in., który dotyczył skargi od decyzji o odmowie zwolnienia z VAT transakcji sprzedaży nieruchomości, Trybunał orzekł, że zakaz nadużyć może, niezależnie od ewentualnego środka krajowego nadającego mu skutek, być bezpośrednio stosowany w wewnętrznym porządku prawnym w celu uzasadnienia tej odmowy, czemu nie sprzeciwiają się zasady pewności prawa i ochrony uzasadnionych oczekiwań [69]. Z tego orzecznictwa oraz z rozważań przedstawionych w pkt 152 niniejszej opinii można wywnioskować, że ustawodawca niemiecki nie musi przyjmować ustawy upoważniającej sąd krajowy do ograniczenia wykonywania prawa do odstąpienia od umowy, jeżeli takie jego wykonywanie może zostać uznane za nadużycie [70].

154. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem dowód istnienia praktyki stanowiącej nadużycie wymaga z jednej strony zaistnienia ogółu obiektywnych okoliczności, z których wynika, że pomimo formalnego poszanowania przesłanek przewidzianych w odnośnym uregulowaniu Unii cel, jakiemu służy to uregulowanie, nie został osiągnięty, a z drugiej strony – wystąpienia subiektywnego elementu w postaci woli uzyskania korzyści wynikającej z tego uregulowania Unii poprzez sztuczne stworzenie warunków wymaganych dla jej uzyskania [71]. Jakkolwiek Trybunał, orzekając w przedmiocie wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, może w razie potrzeby dostarczyć wskazówek pomagających sądowi odsyłającemu zastosować przyjętą przez

[66] Stosowanie przepisu prawa Unii nie rozciąga się na działania prowadzone w celu stanowiącego oszustwo lub nadużycie korzystania z korzyści przewidzianych w prawie Unii (wyrok z dnia 6 lutego 2018 r., Altun i in., C-359/16, EU:C:2018:63, pkt 49 i przytoczone tam orzecznictwo).

[67] Wyrok z dnia 9 września 2021 r., Volkswagen Bank i in., C-33/20, C-155/20 i C-187/20, EU:C:2021:736, pkt 120, 121.

[68] Opinia rzecznika generalnego G. Hogana w sprawach połączonych Volkswagen Bank i in., C-33/20, C-155/20 i C-187/20, EU:C:2021:629, pkt 112.

[69] Wyrok z dnia 22 listopada 2017 r., Cussens i in., C-251/16, EU:C:2017:881, pkt 44.

[70] Zobacz w tym względzie pytanie czwarte lit. b) sądu odsyłającego.

[71] Wyrok z dnia 9 września 2021 r., Volkswagen Bank i in., C-33/20, C-155/20 i C-187/20, EU:C:2021:736, pkt 122 i przytoczone tam orzecznictwo.

siebie wykładnię, to do sądu odsyłającego należy w każdym przypadku ustalenie, czy w rozpatrywanym przezeń sporze zostały spełnione przesłanki wystąpienia nadużycia, w drodze uwzględnienia wszystkich istotnych okoliczności sprawy [72].

155. W wyroku Volkswagen Bank i in. Trybunał ograniczył swoje rozważania do elementu obiektywnego i orzekł, że jeżeli przedsiębiorca nie przekazał konsumentowi informacji, o których mowa w art. 10 dyrektywy 2008/48, a konsument podejmuje decyzję o odstąpieniu od umowy o kredyt po upływie terminu 14 dni od jej zawarcia, przedsiębiorca nie może zarzucić konsumentowi nadużycia prawa do odstąpienia od umowy, nawet gdy czas, jaki upłynął między zawarciem tej umowy a odstąpieniem od niej przez konsumenta, jest znaczny. Trybunał doszedł do tego wniosku po tym, jak stwierdził, że art. 14 dyrektywy 2008/48 ma na celu umożliwienie konsumentowi wyboru umowy najlepiej odpowiadającej jego potrzebom. Konsument może zatem odstąpić od zawartej przez siebie umowy, która w okresie do namysłu okazuje się nie odpowiadać jego potrzebom. Celem art. 14 ust. 1 akapit drugi lit. b) dyrektywy 2008/48 jest ponadto zapewnienie, by konsument otrzymał wszystkie informacje niezbędne do oceny zakresu swojego zobowiązania umownego, oraz ukaranie przedsiębiorcy, który nie przekazuje mu tych informacji [73].

156. Zgadzam się z poglądami wyrażonymi przez pozwane banki w postępowaniach głównych oraz przez rząd niemiecki, że tym samym Trybunał nie wykluczył możliwości, iż w konkretnej sprawie, w której występują szczególne okoliczności niezwiązane z samym tylko upływem czasu, takie wykonanie przez konsumenta prawa do odstąpienia od umowy może zostać uznane za nadużycie [74]. Dokładniej rzecz ujmując, uważam, że, co do zasady, z zachowania konsumenta po odstąpieniu od umowy można wywnioskować, iż wykonał on prawo wywodzone z art. 14 ust. 1 dyrektywy 2008/48 w sposób stanowiący nadużycie. Skoro przy ustalaniu, czy wystąpiło nadużycie prawa, sądy mają uwzględniać wszystkie istotne okoliczności, to mogą one w równym stopniu brać pod uwagę okoliczności faktyczne, które nastąpiły po odstąpieniu od umowy [75].

157. Zachowanie konsumenta po odstąpieniu od umowy może świadczyć o tym, że cele przyświecające art. 14 dyrektywy 2008/48, które przedstawiono w pkt 155 niniejszej opinii, w rzeczywistości nie zostały osiągnięte lub, ujmując rzecz inaczej, o tym, że rezultat wykonania prawa do odstąpienia od umowy pozostaje z tymi celami w sprzeczności. Uwzględnienie tego zachowania pozwala także na sformułowanie wniosków co do istnienia elementu subiektywnego oraz, mówiąc dokładniej, na ustalenie, że konsument wykonał przysługujące mu prawo do odstąpienia od umowy jedynie w celu uzyskania w sztuczny sposób korzyści gospodarczej nieprzewidzianej normami prawa Unii.

158. W świetle powyższego proponuję Trybunałowi, by orzekł, że art. 14 ust. 1 dyrektywy 2008/48 należy interpretować w ten sposób, iż przewidziane w tym przepisie prawo do odstąpienia od umowy nie może zostać wykonane, gdy strony umowy o kredyt wykonały ową umowę w całości. Przepis ten nie stoi na przeszkodzie temu, by sądy krajowe, w konkretnej sprawie, w której występują szczególne okoliczności niezwiązane z samym tylko upływem czasu, badały, czy wykonanie przez konsumenta przysługującego mu prawa do odstąpienia od umowy stanowi

[72] Wyrok z dnia 14 kwietnia 2016 r., Cervati i Malvi, C-131/14, EU:C:2016:255, pkt 35 i przytoczone tam orzecznictwo.

[73] Wyrok z dnia 9 września 2021 r., Volkswagen Bank i in., C-33/20, C-155/20 i C-187/20, EU:C:2021:736, pkt 123–126.

[74] Komisja również przyznaje, że w sytuacji, w której zarówno elementy obiektywne, jak i subiektywne wskazują na to, iż konsument dopuścił się nadużycia, co musi zostać ocenione przez sąd odsyłający, taki konsument może, wyjątkowo, zostać pozbawiony możliwości wykonania przysługującego mu prawa do odstąpienia od umowy.

[75] Zobacz podobnie wyrok z dnia 13 marca 2014 r., SICES i in., C-155/13, EU:C:2014:145, pkt 34.

nadużycie. Aby ustalić, czy takie nadużycie występuje w konkretnej sprawie, sąd krajowy powinien wziąć pod uwagę wszystkie istotne okoliczności, w tym, w razie potrzeby, zdarzenia, które nastąpiły po tym odstąpieniu od umowy.

4. W przedmiocie pytania piątego w sprawach C-47/21 i C-232/21

159. Poprzez pytanie piąte w sprawach C-47/21 i C-232/21 sąd odsyłający zmierza do ustalenia, czy art. 14 ust. 1 dyrektywy 2008/48 stoi na przeszkodzie przepisom krajowym, zgodnie z którymi, w przypadku gdy umowa o kredyt, od której konsument odstąpił, jest związana z umową sprzedaży, konsument może żądać zwrotu rat kredytu dopiero po zwróceniu kredytodawcy zakupionej rzeczy lub dostarczenia dowodu ich zwrotu. Sąd odsyłający ma również wątpliwości co do zgodności z prawem Unii wniosków, jakie Bundesgerichtshof (federalny trybunał sprawiedliwości) wyprowadził z tego wymogu uprzedniego zwrotu w kontekście procedury cywilnej.

160. Jak słusznie zauważa Komisja, dyrektywa 2008/48 nie zawiera żadnego przepisu określającego, jakie skutki dla umowy sprzedaży związanej z umową o kredyt wywołuje odstąpienie od umowy o kredyt [76].

161. Zgadzam się ze stanowiskiem rządu niemieckiego i Komisji, zgodnie z którym w takich okolicznościach to do państw członkowskich należy określenie tych skutków w ich krajowych porządkach prawnych. Słuszność tego podejścia potwierdza również motyw 35 dyrektywy 2008/48, ponieważ przewiduje on, że w przypadku odstąpienia przez konsumenta od umowy o kredyt, w związku z którą otrzymał on towary, owa dyrektywa „nie powinna naruszać jakichkolwiek uregulowań państw członkowskich w kwestiach dotyczących zwrotu towarów lub wszelkich kwestiach powiązanych” [77].

162. W niniejszych sprawach z uwag na piśmie przedstawionych przez rząd niemiecki wynika, że podstawą odnośnych przepisów krajowych jest regulacja zawarta w art. 13 ust. 3 dyrektywy 2011/83. Takie rozwiązanie samo w sobie nie zasługuje na krytykę, o ile owe przepisy są nie mniej korzystne od przepisów dotyczących podobnych sytuacji o charakterze wewnętrznym (zasada równoważności) i nie czynią wykonywania uprawnień przyznanych konsumentom przez prawo Unii praktycznie niemożliwym lub nadmiernie utrudnionym (zasada skuteczności) [78].

163. Sąd odsyłający nie zwraca się do Trybunału o udzielenie mu pomocy przy rozstrzyganiu, czy sporne przepisy krajowe są zgodne z zasadą równoważności, zaś Trybunał nie dysponuje żadnymi informacjami mogącymi wzbudzić wątpliwości co do ich zgodności z tą zasadą.

164. Jeśli chodzi o zasadę skuteczności, nie jestem przekonany, w świetle elementów przedstawionych Trybunałowi oraz z zastrzeżeniem ewentualnych weryfikacji, których może dokonać sąd odsyłający, że wymóg uprzedniego zwrotu może, w ujęciu ogólnym, uczynić praktycznie niemożliwym lub nadmiernie utrudnionym wykonanie przez konsumenta przysługującego mu prawa do odstąpienia od umowy na podstawie art. 14 ust. 1 dyrektywy 2008/48. Wyrażane przez sąd odsyłający wątpliwości wynikają zasadniczo z przyjęcia założenia,

[76] Taką umowę o kredyt klasyfikuje się jako „umowę o kredyt wiązany”, gdy spełnione są przesłanki wymienione w art. 3 lit. n) dyrektywy 2008/48.

[77] Zobacz także opinia rzecznika generalnego G. Hogana w sprawach połączonych Volkswagen Bank i in., C-33/20, C-155/20 i C-187/20, EU:C:2021:629, pkt 126–128.

[78] Zobacz podobnie wyrok z dnia 16 lipca 2020 r., Caixabank i Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, C-224/19 i C-259/19, EU:C:2020:578, pkt 83.

że kredytodawca podważy skuteczność odstąpienia od umowy oraz że konsument musi wystąpić z powództwem, aby uzyskać zwrot zapłaconych rat miesięcznych. Jeżeli, w kontekście takiego powództwa, okazałoby się, że uprzedni zwrot pojazdu nie był uzasadniony, konsument musiałby podjąć próbę jego odzyskania, a tym samym naraziłby się na ryzyko kolejnego sporu sądowego. Jeżeli dokonanie uprzedniego zwrotu byłoby uzasadnione, konsument musiałby dochodzić roszczenia o zwrot zapłaconej kwoty bez możliwości zatrzymania pojazdu. Sąd odsyłający wskazuje również na fakt, że pojazdy mechaniczne są często niezbędne do wykonywania działalności zawodowej i prowadzą do związania znacznych środków finansowych. Jeżeli konsumenci muszą zwracać kredytodawcom pojazdy mechaniczne, mimo że nie wiedzą, czy odstąpienie od umowy jest skuteczne, a tym samym, jak szybko otrzymają zwrot środków, które pozwolą im na zakup pojazdów zastępczych, to będą odwodzeni od wykonywania prawa do odstąpienia od umowy.

165. Rozważania snute przez sąd odsyłający wydają się mieć charakter spekulatywny. Nie są one wystarczające, aby móc stwierdzić, że wymóg uprzedniego zwrotu powoduje powstanie istotnej przeszkody mogącej odwodzić konsumentów od wykonywania prawa do odstąpienia od umowy. Jak w swoich uwagach na piśmie oraz na rozprawie wyjaśniły pozwane banki i rząd niemiecki, których stanowisko zasadniczo nie zostało zakwestionowane, dość powszechną praktyką jest, że konsument, po wykonaniu prawa do odstąpienia od umowy, nie zwraca pojazdu, lecz nadal z niego korzysta, nie rekompensując kredytodawcy kosztów utraty jego wartości w tym okresie.

166. To, że w niniejszych sprawach doszło do naruszenia zasady skuteczności, wydaje się mi jeszcze mniej prawdopodobne w świetle regulacji zawartej w art. 13 ust. 3 dyrektywy 2011/83, który stanowi, iż w przypadku odstąpienia przez konsumenta od umowy sprzedaży objętej zakresem stosowania tej dyrektywy przedsiębiorca może wstrzymać się ze zwrotem zapłaconej ceny do czasu otrzymania towarów z powrotem lub dostarczenia przez konsumenta dowodu ich zwrotu.

167. W związku z tym uważam, że na część drugą pytania piątego należy odpowiedzieć w ten sam sposób co na jego część pierwszą. Jak w swoich uwagach na piśmie wyjaśnił rząd niemiecki, analogiczne stosowanie przez Bundesgerichtshof (federalny trybunał sprawiedliwości) § 322 ust. 2 BGB stanowi po prostu skutek proceduralny wymogu uprzedniego zwrotu.

168. W tych okolicznościach proponuję Trybunałowi, by na pytanie piąte w sprawach C-47/21 i C-232/21 udzielił następującej odpowiedzi: artykuł 14 ust. 1 dyrektywy 2008/48 należy interpretować w ten sposób, że nie stoi on na przeszkodzie przepisom krajowym, zgodnie z którymi, w przypadku umowy o kredyt związanej z umową sprzedaży, po skutecznym wykonaniu przez konsumenta prawa do odstąpienia od umowy, zgłoszone przez konsumenta wobec kredytodawcy roszczenie o zwrot zapłaconych rat kredytu powstaje dopiero wówczas, gdy zwraca on kredytodawcy przedmiot sprzedaży lub dostarcza dowód jego zwrotu kredytodawcy, a wytoczone przez konsumenta powództwo o zwrot zapłaconych rat kredytu po dokonaniu zwrotu przedmiotu sprzedaży podlega oddaleniu jako bezzasadne, jeżeli kredytodawca nie pozostawał w zwłoce z przyjęciem przedmiotu sprzedaży.

VI. Wnioski

169. W świetle powyższych rozważań proponuję Trybunałowi, by na pytania przedstawione przez Landgericht Ravensburg (sąd krajowy w Ravensburgu, Niemcy) odpowiedział następująco:

1) Umowy leasingu pojazdów mechanicznych z rozliczaniem przebiegu, obowiązujące przez okres od około dwóch do trzech lat, zawarte z użyciem formularza, w którym wyłączono zwykłe prawo do wypowiedzenia, w sytuacji, w której w samych takich umowach lub w umowie odrębnej nie przewidziano obowiązku nabycia przez konsumenta przedmiotu umowy, przy czym istnienie takiego obowiązku domniemywa się, jeżeli leasingodawca decyduje o tym jednostronnie, i na podstawie których konsument musi zapewnić pełne ubezpieczenie casco pojazdu, a poza tym jest odpowiedzialny za dochodzenie praw z tytułu wad wobec osób trzecich (w szczególności wobec sprzedawcy i producenta pojazdu) oraz ponosi ryzyko utraty, uszkodzenia i innego obniżenia wartości, są objęte zakresem stosowania dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/83/UE z dnia 25 października 2011 r. w sprawie praw konsumentów, zmieniającej dyrektywę Rady 93/13/EWG i dyrektywę 1999/44/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz uchylającej dyrektywę Rady 85/577/EWG i dyrektywę 97/7/WE Parlamentu Europejskiego i Rady. Nie są to ani umowy o kredyt w rozumieniu art. 3 lit. c) dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/48/WE z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie umów o kredyt konsumencki oraz uchylającej dyrektywę Rady 87/102/EWG, ani umowy o świadczenie usług finansowych w rozumieniu art. 2 pkt 12 dyrektywy 2011/83 i art. 2 lit. b) dyrektywy 2002/65/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 września 2002 r. dotyczącej sprzedaży konsumentom usług finansowych na odległość oraz zmieniającej dyrektywę Rady 90/619/EWG oraz dyrektywy 97/7/WE i 98/27/WE.

2) Artykuł 2 pkt 9 dyrektywy 2011/83 należy interpretować w ten sposób, że lokal przedsiębiorstwa osoby działającej w imieniu lub na rzecz przedsiębiorcy, tak jak został on zdefiniowany w jej art. 2 pkt 2, należy uznać za „lokal przedsiębiorstwa" tego przedsiębiorcy. Do sądu odsyłającego należy ustalenie, czy – w konkretnych okolicznościach zawisłej przed nim sprawy oraz w świetle prawa krajowego – pośrednik działał w imieniu lub na rzecz przedsiębiorcy w celu negocjowania lub zawarcia umowy leasingu z rozliczaniem przebiegu.

3) Artykuł 16 lit. l) dyrektywy 2011/83 należy interpretować w ten sposób, że przewidziany w tym przepisie wyjątek nie ma zastosowania do umów leasingu pojazdów mechanicznych z rozliczaniem przebiegu.

4) Artykuł 2 pkt 7 dyrektywy 2011/83 należy interpretować w ten sposób, że umowy nie można uznać za umowę zawieraną na odległość, jeżeli osoba działająca w imieniu lub na rzecz przedsiębiorcy bierze udział w negocjowaniu tej umowy w fizycznej obecności konsumenta. Do sądu odsyłającego należy ustalenie, czy – w konkretnych okolicznościach zawisłej przed nim sprawy oraz w świetle prawa krajowego – pośrednik działał w imieniu lub na rzecz przedsiębiorcy w celu negocjowania umowy leasingu z rozliczaniem przebiegu.

5) Artykuł 10 ust. 2 lit. p) dyrektywy 2008/48 w związku z jej art. 14 ust. 1 należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie uregulowaniom krajowym, takim jak te rozpatrywane w postępowaniach głównych, które przewidują domniemanie zgodności z prawem, w myśl którego gdy umowa o kredyt zawiera klauzulę odpowiadającą wzorcowi ustawowemu, to taka klauzula czyni zadość krajowym wymogom ustawowym dotyczącym informacji o prawie do odstąpienia od umowy, choć nie spełnia ona wymogów określonych w

art. 10 ust. 2 lit. p) tej dyrektywy. Sąd krajowy rozpoznający spór między podmiotami prywatnymi nie jest zobowiązany, wyłącznie na podstawie prawa Unii, odstąpić od stosowania takich uregulowań krajowych, nawet jeżeli są one sprzeczne z art. 10 ust. 2 lit. p) dyrektywy 2008/48, bez uszczerbku dla przysługującego stronie poszkodowanej w wyniku niezgodności prawa krajowego z prawem Unii prawa do dochodzenia naprawienia poniesionej wskutek tego szkody.

6) Artykuł 14 ust. 1 akapit drugi lit. b) dyrektywy 2008/48 należy interpretować w ten sposób, że termin na odstąpienie od umowy rozpoczyna bieg dopiero z chwilą udzielenia konsumentowi pełnych i w istotnym zakresie prawidłowych obowiązkowych informacji wymaganych na podstawie art. 10 ust. 2 tej dyrektywy, chyba że niepełny lub nieprawidłowy charakter udzielonych informacji nie wpływa na zdolność konsumenta do oceny zakresu jego praw i obowiązków, czego ocena należy do sądu odsyłającego.

7) Artykuł 14 ust. 1 dyrektywy 2008/48 należy interpretować w ten sposób, że przewidziane w tym przepisie prawo do odstąpienia od umowy nie może zostać wykonane, gdy strony umowy o kredyt wykonały ową umowę w całości. Przepis ten nie stoi na przeszkodzie temu, by sądy krajowe, w konkretnej sprawie, w której występują szczególne okoliczności niezwiązane z samym tylko upływem czasu, badały, czy wykonanie przez konsumenta przysługującego mu prawa do odstąpienia od umowy stanowi nadużycie. Aby ustalić, czy takie nadużycie występuje w konkretnej sprawie, sąd krajowy powinien wziąć pod uwagę wszystkie istotne okoliczności, w tym, w razie potrzeby, zdarzenia, które nastąpiły po tym odstąpieniu od umowy.

8) Artykuł 14 ust. 1 dyrektywy 2008/48 należy interpretować w ten sposób, że nie stoi on na przeszkodzie przepisom krajowym, zgodnie z którymi, w przypadku umowy o kredyt związanej z umową sprzedaży, po skutecznym wykonaniu przez konsumenta prawa do odstąpienia od umowy, zgłoszone przez konsumenta wobec kredytodawcy roszczenie o zwrot zapłaconych rat kredytu powstaje dopiero wówczas, gdy zwraca on kredytodawcy przedmiot sprzedaży lub dostarcza dowód jego zwrotu kredytodawcy, a wytoczone przez konsumenta powództwo o zwrot zapłaconych rat kredytu po dokonaniu zwrotu przedmiotu sprzedaży podlega oddaleniu jako bezzasadne, jeżeli kredytodawca nie pozostawał w zwłoce z przyjęciem przedmiotu sprzedaży.